17

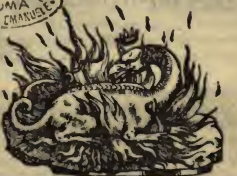
AEGIDII ROMANI COLVMNAE, ARCHIPRESVLIS BITHVRICENSIS, ET SACRAE THEOLOGIAE DOCTORIS FVNDATISSIMI: ORDINIS HEREMITARVM SANCTI AVGVSTINI. TRACTATVS AVREVS DE LAVDIBVS

diuinæ ſapiētiæ, per quas tanq̄ per gradus quoſdā perue nitur ad cognitionē illius diuinæ et infinite ſa piētiæ

ET AD AMOREM ILLIVS INDVCIMVR,

ut tandem illa perfruamur. Accuratiſſime caſti gatus, & in lucem primo editus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PATAVII
Apud Io. Baptiſtam Amycum, expenſis Petri Antonii Alciati.
M. D. LIII.

GVLIELMI VENETI EXASTICON.

Qui cupis hætercam celſam conſendere turrim,
Id nobis munus contulit Aegidius,
Hinc exempla petes puris è fontibus hauſta
Quorum præſidio pigritiem excuties
Huc properes, nec te moueat, quia parua uidentur,
Sæpe ſub exiguo corpore, multa latent.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO SACRARVM LITERARVM PROFESSORI, MAGISTRO CHRIſtophoro Patauino, totius ordinis diui Auguſtini Moderatori: deuotiſſimus filius. F. Zacharias Mediolanenſis. S. D.

CVM ego extremã uix dum pueritiam egreſſus Reuerendiſſime pater, in eorũ hominum ſummam laudem ac gloriam, qui ſe totos rerum cognitioni tradidiſſẽt, omnem meam cogitationem ac animum defigerem atq; intenderem, uſq; adeò excitata, & aucta eſt in me incredibilis illa diſcendi cupiditas, quæ ex Ariſtotelis uiri planè diuini ſententia, in noſtris omnium animis ac mentibus à natura ipſa inſita eſt, ut exinde ſolam uirtutem amplecti, illam colere, illam admirari cœperim. Præterea nihil. In eo autem totus fui occupatus, ut rerum ueritatem, quas minime perſpectas atque cognitas habebam, nullis deterritus laboribus, quantum in me eſſet, aſſequerer. Intelligebam enim eam eſſe ueritatis uim, quæ tanquam clariſſima quædam lux, à noſtra planè rudi intelligentia, ac notione ignorationem omnem quaſi caliginem depelleret. Quandoquidem ex hac uera caducarum mortaliumq; rerum cognitione, mens noſtra ueluti per gradus quoſdam, ad perfectam, ac abſolutam ſupremæ illius cauſæ ſcientiam, à qua omnino perficitur, conſcendit. Tunc ſanè homo mortalitatis ſuæ oblitus, ex mortali immortalis, ex terreſtri cœleſtis euadit: Quippe qui humanarum rerum actione contempta, ad diuinarum contemplationem totum ſe confert. Et ita, ueluti Deus tandem ex homine factus, cum æterna illa & nunq̃ errante ueritate coniungitur, ac in ea tanq̃ in ſua ipſius fœlicitate conquieſcit: propterea quòd ab illa, perinde atque è fonte quodam, lumen quoduis, unde inſcitiæ noſtræ tenebræ expelluntur, emanat. Quemadmodum uero, ex doctiſſimorum hominum exemplis didici, nobiliſſimæ partis noſtræ perfectionem in uirtute, ac ueritatis cognitione eſſe poſitam, & conſtitutam, ſic contrà, ex indoctorum infamia, ac turpitudine, quantũ ei detrimenti afferat imperitia facile cognoui. Ex utriſq; tamen par utilitas, cùm is fœlix in primis habeatur, qui alienis periculis prudẽtior factus, quid faciendum, quidúe fugiendum ſit, intelligit. Quòd autem non minus in uno utilitatis, quàm damni in altero inſit, hinc facile percipi poteſt,

In probemio meth. & Tulius in quæſtionibus Tuſculanis.

quòd ut ex ipſis rebus illæ perfectiſſimæ,maximeq; utiles iudicantur, quæ
finem ſuum conſequuntur,contrà uanæ & inutiles,quæ,quò referantur,non
habent: Sic in doctis hominibus ratio,quæ certam,ac propoſitam ſibi me-
tam propria operatione attingit,numeris omnibus abſoluta in indoctis ac
ignaris inchoata & imperfecta dicitur,quòd iis careat functionibus,quibus
ad eundem finem deducatur. Hinc fit,ut cùm uarij homines ad uarias actio
nes animum ſuum applicent, uarios diuerſosq; fines nanciſcantur: Ex quo
fit,ut mens ſua ipſius dignitate,atq; excellentia orbata,à propria ui, ac na-
tura deſciſcere,& quaſi adulterari cogatur. Id quod cùm prudentiſſimi ui-
ri intelligerent,dixerunt,huiuſmodi homines in feras planè conuerti, quòd
Circa finẽ rationem,quæ ſemper (ut diuinitus ab Ariſtotele dictum eſt) ad optima quæ
primi ethi. que nititur, appetitui ſubijcientes, ad omne flagitiorum genus, ferarum
more, ſe trahi permittant: Et id quidem iure optimo,cũ ueluti belluæ quæ-
dam in unius appetitus ſeruitutem adducti,ad eum,ut ad finem ſuum omnia
referant:idq; perſuaſum habent, ſe poſſe in genitis & creatis rebus ea repe
rire omnia,quæ in uno tantum totius mundi cõpactore, atq; effectore Deo
2.de aĩa.t. uerè & excellenter inſunt. Cùm autem finis id ſit,à quo res ipſæ nomen ſuũ
c.133. nanciſcuntur, non eſt mirum, ſi quemadmodum homo,cùm ad Deum, tanq̃
ad ſuum finem ſe ſe adiunxit Deus uocatur,ſic ij nil aliud,quàm quòd bel-
luarum eſt proprium,ſpectantes,eodem nomine appellentur. Quamobrem
pſal.49. cùm eximius ille,& uere regius Propheta Dauid de primi hominis igno-
rãtia loqueretur,qui ſe ſuaq; commoda,& rerum caducarum potius,quàm
Deum Opt.Max. ſequi uoluit,non immeritò illum iis animantibus, quæ o-
mnis rationis planè ſunt expertes,comparauit:propterea quòd, cùm in ſum-
mo bonore eſſet collocatus, ſummum Deum,qui immenſa quædam bonitas,
ac animorum noſtrorum perfectio eſt,non cognouit. Ex iis itaq; ſatis (ut
opinor) cõſtat,quantum utilitatis ac gloriæ, maiorum noſtrorum exempla
nobis afferant:quæ res,cùm ita ſe habeat,mirari ſoleo,quid ſit,quòd eorum
libros,quos nobis ueluti theſauros quoſdam ſummis laboribus congeſtos re-
liquerunt, tam paruifaciamus. Quòd ſi exiſtimaremus, uim aliquam auri,
uel argenti,ab illis defoſſam fuiſſe,quot,quantaq; diligentia, non modò indo-
cti, ſed periti etiam homines, ut illius potiri poſſent, omnia perquirerent,
ac inueſtigarent? Id ne ex noſtrorum hominum inſcitia proficiſci contende-
mus? Quis non intelligat, in noſtro hoc præclaro, atq; longè lateq; patenti
collegio, complures in omni diſciplinarum genere excellentes uiros exiſte-
re? Verum ſit omnibus doctrinis, ac bonis artibus priuatum: illa certè uaria
ac multiplex optimarum pulcherrimarumq; rerum cognitio, quæ in te uno

eſt,ad hunc noſtrum ordinem illuſtrandum,ac amplificandũ ſatis uideri poſ
ſit. Afferemus nè forte,quod permulti huiuſce noſtræ tempeſtatis homines
aiunt?qui,cùm parum,ne dicam,nihil,norint,antiquòrum tamen uigiliis, ac
lucubrationibus minime nobis opus eſſe affirmant. Iſti ſanè in animum ſuũ
induxerunt, ſe pingui illa ſua Mineruà,res à natura inuolutas poſſe perue
ſtigare, Ariſtotelem ipſum, ſine interprete aſſequi. Humanas quidem leges,
ſine ullo doctore,diuinas uero,abſque ueterum prophætarum ſpiritu, atq;
ullis ſimplicium Apoſtolorum uiua uoce æditis concionibus intelligere.
Hoc ipſum de caſtiſſima,ac maxime integra ſanctiſſimorum doctorum do-
ctrina,ac deniq; de immenſis laboribus, altiſſimiſq; grauiſſimorum Theo-
logorum contemplationibus affirmant. Hi profectò illorum per ſimiles mi
hi eſſe uidentur,qui noctu, in denſiſſimis tenebris nullo prælucente aliquod
iter facientes, ad extremum ſe in foueam aliquam præcipites decidiſſe ſen
tiunt: nam ſine illorum luce, quæ à maioribus ſcripta ſunt à ſe ſe igno-
rationis tenebras expellere conantur. Hoc eſt, cur dicant, quod in ore om-
nium ferè uerſatur, homines ſcilicet recentiores eſſe ingenio longe perſpi-
caciori,quàm ueteres. Hoc autem non ea fit de cauſa,quòd noſtri ſeculi ho
mines ſint antiquioribus ſubtiliores,ſed quòd illorum libris horum cogni-
tio nititur. Id quod exemplo ad hanc rem ſanè quàm accomodato Aegidius
ſcriptor luculentiſſimus oſtendit. Nemini inquit dubium eſt,quin ſi puer q-
ſpiam,in humeris prægrandis alicuius gigantis innitatur, is longius, & a-
crius,eo ipſo gigante, ſit proſpecturus,ob eam rem tamen non fit, ꝙ puer
ille ſit, ſtatura proceriore,quam gigas, ſed quia illius ceruice ſuſtinetur,
propterea eminentior factus,acu ius,& remotius cernit. Sic dicas licet de
noſtri temporis hominibus,eos inquam,priſcis ſcriptoribus,acriori inge-
nio uideri,quòd & ſuis,& illorum doctiſſimis comentationibus utantur. Er
go,dicat aliquis,uis nos uſque adeo antiquorum authoritati addictos eſſe,
ut ne latũ quidem,quod aiut,unguem,ab ea liceat diſcedere? minime uerò,nõ
ingenii acie illis præſtaremus. & qui antiquorum ſcriptis contenti, ulte-
rius non progrediuntur, illi quidem ad philoſophandum minime idonei eſ
ſe mihi uidentur. At illi eò cognitionis non peruenerunt. quid tum poſtea?
non afficies tamen,quin ad ueritatem indagãdam aditum nobis patefecerint,
multoq;,quàm antea faciliorem,& uiam, & rationem illius aſſequendæ o-
ſtenderint. Quamobrem eſt,cur illis magnopere debeamus in maximã uero
ingrati aĩ notã incurrimus,ꝙ in tantis bonis tã negligẽter nos gerimus. Ve
rũ enimuero ſi qui ſint,penes quos,illa ipſa ueterũ ſcripta extent,cur,ut illi
decreuerunt,eadem ad poſteritatem non tranſmittant? ut bonum illud,quo p

quòd ut ex ipſis rebus, illæ perfectiſſimæ, maximeq; utiles iudicantur, quæ finem ſuum conſequuntur, contrà uanæ & inutiles, quæ, quò referantur, non habent: Sic in doctis hominibus ratio, quæ certam, ac propoſitam ſibi metam propria operatione attingit, numeris omnibus abſoluta in indoctis ac ignaris inchoata & imperfecta dicitur, quòd ijs careat functionibus, quibus ad eundem finem deducatur. Hinc fit, ut cùm uarij homines ad uarias actiones animum ſuum applicent, uarios diuerſosq; fines nanciſcantur: Ex quo fit, ut mens ſua ipſius dignitate, atq; excellentia orbata, à propria ui, ac natura deſciſcere, & quaſi adulterari cogatur. Id quod cùm prudentiſſimi uiri intelligerent, dixerunt, huiuſmodi homines in feras planè conuerti, quòd

Circa finẽ primi ethi. *rationem, quæ ſemper (ut diuinitus ab Ariſtotele dictum eſt) ad optima quæque nititur, appetitui ſubijcientes, ad omne flagitiorum genus, ferarum more, ſe trahi permittant: Et id quidem iure optimo, cũ ueluti belluæ quædam in unius appetitus ſeruitutem adducti, ad eum, ut ad finem ſuum omnia referant: idq; perſuaſum habent, ſe poſſe in genitis & creatis rebus ea reperire omnia, quæ in uno tantum totius mundi cõpactore, atq; effectore Deo*

2. de aĩa. t. c. 133. *uerè & excellenter inſunt. Cùm autem finis id ſit, à quo res ipſæ nomen ſuũ nanciſcuntur, non eſt mirum, ſi quemadmodum homo, cùm ad Deum, tanq̃ ad ſuum finem ſe ſe adiunxit Deus uocatur, ſic ij nil aliud, quàm quòd belluarum eſt proprium, ſpectantes, eodem nomine appellentur. Quamobrem*

pſal. 49. *cùm eximius ille, & uere regius Propheta Dauid de primi hominis ignorãtia loqueretur, qui ſe ſuaq; commoda, & rerum caducarum potius, quàm Deum Opt. Max. ſequi uoluit, non immerito illum ijs animantibus, quæ omnis rationis planè ſunt expertes, comparauit: propterea quòd, cùm in ſummo honore eſſet collocatus, ſummum Deum, qui immenſa quædam bonitas, ac animorum noſtrorum perfectio eſt, non cognouit. Ex iis itaq; ſatis (ut opinor) cõſtat, quantum utilitatis ac gloriæ, maiorum noſtrorum exempla nobis afferant: quæ res, cùm ita ſe habeat, mirari ſoleo, quid ſit, quòd eorum libros, quos nobis ueluti theſauros quoſdam ſummis laboribus congeſtos reliquerunt, tam paruifaciamus. Quòd ſi exiſtimaremus, uim aliquam auri, uel argenti, ab illis defoſſam fuiſſe, quot, quantaq; diligentia, non modò indocti, ſed periti etiam homines, ut illius potiri poſſent, omnia perquirerent, ac inueſtigarent? Id ne ex noſtrorum hominum inſcitia proficiſci contendemus? Quis non intelligat, in noſtro hoc præclaro, atq; longè lateq; patenti collegio, complures in omni diſciplinarum genere, excellentes uiros exiſtere? Verum ſit omnibus doctrinis, ac bonis artibus priuatum: illa certe uaria ac multiplex optimarum pulcherrimarumq; rerum cognitio, quæ in te uno*

eſt, ad hunc noſtrum ordinem illuſtrandum, ac amplificandũ ſatis uideri poſſit. Afferemus nẽ forte, quod permulti huiuſce noſtræ tempeſtatis homines aiunt? qui, cùm parum, ne dicam, nihil, norint, antiquorum tamen uigiliis, ac lucubrationibus minime nobis opus eſſe affirmant. Iſti ſanè in animum ſuũ induxerunt, ſe pingui illa ſua Minerua, res à natura inuolutas poſſe perueſtigare, Ariſtotelem ipſum, ſine interprete aſſequi. Humanas quidem leges, ſine ullo doctore, diuinas uero, abſque ueterum prophætarum ſpiritu, atq; ullis ſimplicium Apoſtolorum uiua uoce æditis concionibus intelligere. Hoc ipſum de caſtiſſima, ac maxime integra ſanctiſſimorum doctorum doctrina, ac deniq; de immenſis laboribus, altiſſimiſq; grauiſſimorum Theologorum contemplationibus affirmant. Hi profectò illorum per ſimiles mihi eſſe uidentur, qui noctu, in denſiſſimis tenebris nullo prælucente aliquod iter facientes, ad extremum ſe in foueam aliquam præcipites decidiſſe ſentiunt: nam ſine illorum luce, quæ à maioribus ſcripta ſunt à ſe ſe ignorationis tenebras expellere conantur. Hoc eſt, cur dicant, quod in ore omnium ferè uerſatur, homines ſcilicet recentiores eſſe ingenio longe perſpicaciori, quàm ueteres. Hoc autem non ea fit de cauſa, quòd noſtri ſeculi homines ſint antiquioribus ſubtiliores, ſed quòd illorum libris horum cognitio nititur. Id quod exemplo ad hanc rem ſanè quàm accomodato Aegidius ſcriptor luculentiſſimus oſtendit. Nemini inquit dubium eſt, quin ſi puer quiſpiam, in humeris prægrandis alicuius gigantis innitatur, is longius, & acrius, eo ipſo gigante, ſit proſpecturus, ob eam rem tamen non fit, ꝙ puer ille ſit, ſtatura proceriore, quam gigas, ſed quia illius ceruice ſuſtinetur, propterea eminentior factus, acutius, & remotius cernit. Sic dicas licet de noſtri temporis hominibus, eos inquam, priſcis ſcriptoribus, acriori ingenio uideri, quòd & ſuis, & illorum doctiſſimis comentationibus utantur. Ergo, dicat aliquis, uis nos uſque adeo antiquorum authoritati addictos eſſe, ut ne latũ quidem, quod aiũt, unguem, ab ea liceat diſcedere? minime uerò, nõ ingenii acie illis præſtaremus. & qui antiquorum ſcriptis contenti, ulterius non progrediuntur, illi quidem ad philoſophandum minime idonei eſſe mihi uidentur. At illi eò cognitionis non peruenerunt. quid tum poſtea? non afficies tamen, quin ad ueritatem indagãdam aditum nobis patefecerint, multoq;, quàm antea faciliorem, & uiam, & rationem illius aſſequendæ oſtenderint. Quamobrem eſt, cur illis magnopere debeamus in maximã uero ingrati aĩ notã incurrimus, ꝙ in tantis bonis tã negligẽter nos gerimus. Verũ enimuero ſi qui ſint, penes quos, illa ipſa ueterũ ſcripta extent, cur, ut illi decreuerunt, eadem ad poſteritatem non tranſmittant? ut bonum illud, quo p

pauci fruuntur, ad omnium utilitatem in lucem proferatur? Quid eſt, quod tot clariſſimorum uirorum opera in ſitu, ac ſqualore diutius iacere permittamus? Equidem ſi quod maxime cupio, id maxime poſſem, de me uno tãtum cõquererer. Sed, cum id iure facere minimè queam, has meas querelas apud alios non immerito deplorare cogor. Ego itaq; Reuerendiſſime. P. incredibili maiorum, ac Aegidij in primis noſtri, ſingularis cuiuſdam eruditionis amore incenſus, decreui, ut hic illius libellus, cùm hanc typographi commoditatem nactus ſim, nunc primum ſub tuo nomine appareat. Cupio nanque, ut omnes firma, ac maxime certa cognitione, q̃ in hoc ſcriptore continetur, adducti, expulſa rerum ignoratione, diſcant, quo pacto ad ſummam illam, & æternam ueritatem perueniant. Has autem lucubraciunculas qualeſcunque eæ tandem ſint, quas ut hic auctor, è tenebris in lucem euocaretur, complexus ſum, tibi. p. ampliſſime dicare uolui: primũ, ut te ad eorũ memoriam excitarem, quæ pollicitus es: nimirum breui fore, ut per multa maiorum noſtrorum ſcripta adhuc incluſa, in ueritatis lucem proferas; deinde, ut intelligas, ea beneficia, quæ in me pro tua ſingulari humanitate contuliſti, uſq; adeo animo meo inhærere, ut mei quidem potius obliuiſci, q̃ illorum nullo pacto poſſim: poſtremo, ut tibi dono darem, quod auctoritate tua eſſet digniſſimum. Nã cùm uaria uarijs hominibus cõueniant: Fabrilia fabris, Aratrum ruſticis, Canes uenatoribus, Arma Militibus, Honores ac magiſtratus laudis et gloriæ cupidis; Auaris opes, ac fortunæ: tibi certe, qui in omni uirtutum genere es peritiſſimus, hic liber iure optimo debebatur. Quapropter cùm tu Reuerendiſſime P. ſis non modo uirtutis ſtudioſiſſimus ſed illius ẽt (ut liquidè norunt omnes) defenſor acerrimus, has uigilias, cuiuſmodi ſunt, ea qua ſolitus es; quaq́; à me offeruntur, beneuolentia ſuſcipias, uehementer rogo: quod ſi, (ut ſpero,) abs te factum fuerit, mihi quidem animũ, cum primum ſe ſe occaſio obtulerit, ad longe egregia, & præclara magis facienda dederis. Vale, meiq́; (ut antea feciſti) memor eſto.

Patauij. III. Calend. Septemb.

1 Cap. In quo oſtenditur, quæ & quot ſunt tractanda in toto iſto tracta tu, & qui ſit ordo dicendorum.

2 Cap. In quo oſtenditur ꝙ ſeptem ſunt laudes diuinæ ſapientiæ, & quo modo adaptantur ad expoſitionem huius authoritatis, eructauit cor meum uerbum bonum.

3 Cap. In quo oſtenditur, quomodo ex ſeptem laudibus diuinæ ſapientiæ poßimus accipere ſeptem gradus, per quos aſcenditur ad diuinam ſa pientiam & ex hoc accipere ſeptem dona ſpiritus ſancti.

4 Cap. Vbi clare agitur de ſufficientia donorum, & ubi clarius oſtendi tur, quō ſcdm p̄aſſignatos ſeptē gradus, accipiuntur ſeptē dona. S. S.

5 Cap. In quo ponitur continuatio ad dicenda & in quo oſtenditur quō ex prima laude diuinæ ſapientiæ uidelicet ex plenitudine eius, ſcire poßimus qualiter debeamus credere, & quæ & quot ſunt credenda.

6 Cap. In quo oſtenditur quō ex ſecūda laude diuinæ ſapientiæ uidelicet ex altitudine eius ſoluatur ſcđa q̄ſtio, quō ſcire poſſumus qd ſpandū.

7 Cap. In quo agitur, quō ex tertia laude diuinæ ſapīæ ut ex eius rectitu dine, ſoluatur tertia quæſtio, quō uidelicet perfectè debemus de pec catis pœnitere, potiſſime fiet ſi ſciuerimus quæ & quot bona facit pœnitentia.

8 Cap. In quo oſtenditur quomodo intelligenda ſint uerba Aug. de bonis quæ facit pœnitentia quantum ad potentias, perfectiones potentiarū actione & modos agendi.

9 Cap. In quo oſtenditur, quomodo intelligenda ſunt uerba Augu. de bo nis quæ facit pœnitentia prout per eam in finem tendimus.

10 Cap. In quo demonſtratur, ꝙ ſi uolumus plene conformari rectitudini diuinæ ſapientiæ, debemus de peccatis noſtris plenè contriti confite ri, & ſatisfacere, & quid eſt contritio, & propter quas cauſas debe mus de peccatis noſtris conteri.

11 Cap. In quo oſtenditur, ꝙ confeſſio quæ eſt ſecunda pars pœnitentiæ habet animam decorare, & ꝙ propter quinque cauſas debemus ſacer dotibus confiteri.

12 Cap. In quo oſtenditur, ꝙ ſatisfactio quæ eſt tertia pars pœnitentiæ propter quinque cauſas eſt neceſſaria pœnitenti.

13 Cap. In quo oſtenditur ex quarta laude diuinæ ſapientiæ, ut quia in il la relucet infinita bonitas per eam à creaturis participatam, ſoluitur quarta quæſtio qualiter Deus ſit diligendus.

14 Cap. In quo oſtenditur, quomodo ex modo dilectionis diuinæ ſapientiæ ſcire poſſumus, quæ, & quot, & quo ordine ſunt ex charitate diligenda.

15 Cap. In quo oſtenditur, quæ, & quot bona facit in nobis diuinus amor ſiue dilectio charitatis.

16 Cap In quo oſtenditur, quomodo ex quinta laude diuinæ ſapientiæ; uidelicet, quia eſt omnibus propinqua, & proxima, ſoluitur quinta quæſtio: qualiter debemus Deum timere, & ei in omnibus obedire.

17 Cap. In quo oſtenditur quomodo ex ſexta laude diuinæ ſapientiæ, q̃ omnia in omnibus operatur & omnimode fœcunda, ſoluitur ſexta quæſtio, qualiter pro beneficijs ſuſceptis debemus Deo gratias agere.

18 Cap. In quo oſtenditur quomodo ex ſeptima laude diuinæ ſapientiæ, quia illa ſapientia eſt ſic efficax, et uirtuoſa ſoluitur ſeptima quæſtio quomodo eſt Deo in omnibus ſeruiendum.

TABVLA ALPHABETICA SENTENTIARVM EX HOC OPERE COLLECTARVM.

De litera. A.

Agens creatum in actione ſua indiget continuatore.i. uirtute ſupad dita,quum non agat per ſua ſubſtãt iam.Cap.xvij.fo.37.li.32.
Aliud eſt perderẽ munitiones & fortitudines,aliud eſt contrahere uitia oppoſita. cap.8. fo.17. li.9.
Amare eſt uelle alicui quæ putamus eſſe bona. cap.13. fo.25. li.4.
Amor filiorum maior eſt erga patrem q̃ erga ſeipſos. cap.14. fo.28. li.32.
Amor de rõne ſua hẽt q ſit uirtus unitiua amãtis cũ re amata.c.15.f.31.l.28
Amor & ſcientia differunt.; quia ſcientia aſſimilat & amor transformat. ibidem. li. 26.
Amor ponit rem extra ſe (ſecundum Dionyſium)et collocat ipſam in re amata. cap.15. fo.32. li.7.
Amor charitatis, ſecundum quem ordinem procedat transferendo nos ad Deum. ibidem. li. 27.
Amor æternorum retrahit nos a peccato. cap.4. fo.7. li.28.
Angeli etiam ſunt proximi noſtri,qui poſſunt nobis miſericordiam impartiri. Cap.14. fo.28. li.6.
Angeli (ſecundum Dionyſium) proprias ignorant uirtutes(reſpetu dei intelligendum eſt.) cap.15. fo.32. li.2.
Angeli intelligunt ſe per eſſentiam ſuam. ibidem. fo.31. li.29.
Anima ſiue potentiæ aĩæ in tres partes diſtinguũtur & q̃uo. c.18. f.40. l.10
Appræhendere bene, pertinet ad donum intellectus. cap.4. fo.7. li.9.
Articuli fidei quos debemus credere qui et quot ſunt. cap.5. fo.11. li.6.
Articulorum ſeptem pertinent ad diuinitatem & ſeptem ad humanitatem. ibidem. li. 8.
Ars non progreditur in opus niſi per imperium uoluntatis.c.16.f.34. li.2.

De litera. B.

Beatitudo quæ erit in aĩa in patria redundabit in corpora.c.14.f.29. li.13
Ex bonitate diuinæ ſapientiæ, ſcire poſſumus qualiter Deus ſit diligendus. cap.13. fo.25. lin.6.
Binarius non habet rationem principij ſed unitas. cap.17. fo.36. li.17.
Bonum dicitur æqualiter enti. ibidem. li. x.
Bonitas diuina tripliciter poteſt conſiderari. cap.13. fo.26. li.3.

Bonum noſtrum magis reſeruatur in deo q̃ in ſeipſo. cap.14.fo.28.li.24
Bona quæ nobis uel alis uolumus ſunt in triplici ordine. ibidem.li.28.
Bona exteriora ſunt diligenda quodammodo propter finem & propter bea titudinem: ca.14.fo.29.li.36
Omnia bona noſtra in tres partes diuiduntur, in animam, corpus, & res exteriores. cap.18.fo.4.li.9

De litera C.

Carnalia figere eſt initium ut quis ſeipſum cognoſcat. cap.4.fo.8.li.7
Charitatis modus, non habet modum (ſecũdum Gregori.) c.13.f.25.li.17
Charitatis amor q̃ & quot bona faciat in nobis. c.15.f.32.li.8
Calor qui eſt in materia non habet omnem rationem caloris. c.17.f.37.li.15
Cauſæ rerum dicuntur dicere Dei. ca.16.fo.34.li.3
Ea quæ ſunt cauſatorũ per amplius inſunt cauſis. cap.6.fo.13.li.25
Cognitio per ſimilitudinem aliquando eſt maior quàm per eſſentiam. cap.15.fo.32.li.26
Compoſitum ex duobus, ſemper ſupremum ſumit nomen totius. cap. 14.fo.27.li.ultima.
Confeſſio & pulchritudo conuertuntur. cap.11.fo.22.li.4
Confeſſio eſt neceſſaria propter quinque rationes. cap.11.fo.22.li.25
Confeſſio rite facta, ad auget gratiam. cap.11.fo.23.li.6
Confeſſio figurata fuit leuitici.4. ca.11.fo.23.li.3
Omnis conatus in bonum habemus ab ipſo deo. cap.13.fo.26.li.13
Quare credendum eſt alicui. cap.5.fo.9.li.15
Credere debemus eo modo quo reuelatum eſt nobis à diuina ſapientia. ca.5.fo.9.li.20
Credere deum & in deo, eſt credere diuina eo modo quo inſpirata ſunt à Deo. cap.5.fo.10.li.14
De creditis fit duplex diſtinctio. ca.5.fo.x.li.2
Credendi modus eſt triplex iuxta triplex genus credentium. c.5.fo.x.li.17
Corpora, quinque conſequuntur ex ſuo pondere. cap.15.fo.30.li.8
Conterere eſt aliquid, imminutas partes facere. cap.10.fo.21.li.1
Contritio eſt dolor de peccatis. cap.10.fo.21.li.5
Cor noſtrum nunq̃ quieſcit in aliquo qđ dependeat ex alio & qđ ordinatur ad aliud, ſed in eo quod ad nihil ulterius ordinatur. ca.6.fo.12.li.30

De litera D.

Deus ſolus poteſt quietare cor noſtrum. c.6.fo.13.li.7

Deus ſolus poteſt anullata etiam idem numero reſtaurare. ibidem.li.8
Deus non ē effectus alterius nec ordinatur ad aliud. ibidem li.3
Deitas & trinitas ſolum ſibi nota eſt. cap 5.fo.9.li.17
Deus quia eſt bonitas infinita ſecundum omnia noſtra.ſ.ex tota mente ex toto corde ex tota anima & ex omnibus uiribus diligendus ē.c.13.f.25.l.x
In ſolo deo debemus ſperare ad quem omnia ordinantur & in quo intellectus noſter quietatur. c.6.fo.12.li.32
In ſolo deo debemus ſperare,quia quum ſit cauſa omnium poteſt nos ēt ſi eſſemus anullati,idem numero reſtaurare: c.6.fo.13.li.9
In ſolo deo debemus ſperare quia omnes deffectus noſtros cognoſcit: c.6.f.13.li.18
In ſolo deo debemus ſperare,quia quum in eo reperiantur perfectiones omnium cauſatorum,& poteſt omnia in omnibus,ſolus poteſt deſideria omnium complere: ca 6.f.13.li.29
In ſolo deo debemus ſperare qui poteſt animam noſtram replere,& ſatiare. cap.6.fo.14.li.13
Deus eſt cauſa efficiens & conſeruans omnium: cap.13.fo.26.li.23
Deus autem eſt ſumme diligendus quia eſt finis & beatitudo noſtra: Cap. 14:fo.29.lin.7
Deus non habet cognitionem de re creata per eſſentiam rei create,ſed per eſſentiam ſuam: cap:15.fo.32.li.30
Deus eſt ubique tribus modis & quomodo. c.16.fo.33.li.8
Deus eſt ubique per ſapientiam ſuam omnia conſpiciendo omnibus dominando,omnia producendo & conſeruando: ibidem et fo.35.li.14
Deus eſt in bonis & ſanctis uiris eis gratiam & dona largiendo,in malis aūt iuxta ſua opa iuſtitiā exercendo,uel paratus exercere.ibid.f.35.l.x
Deus per ſuam ſapientiam dat omnibus rebus ſubſtantiam uirtutem,& operationem: cap:17.fo.36.li.13
Deus in actione ſua non indiget continatore: cap.17.fo.37.li:31
Deus eſt cauſa omnium uirtutum. ibidem f.38.lixi
Deus ſolus eſt diues (ſecundum authorem de cauſis) nos autem ſumus diues ex mutuatis: ibidem li.28
Dei eſſentia eſt ſimilitudo & exemplar omnium creaturarū.c.xv.f.31.li.32
Dei uoluntas & ſapientia eſt cauſa omnium rerum. c.16.f.33.li.ult.
Deum debemus diligere ſine modo extenſiuè,& intenſiuè: c.xv.fo.32.li.34
Deo debemus efficaciter ſeruire quia fuit efficax ad largiendum: cap.18.fo.40.li.7

Deus eſt diligendus, quia ipſe eſt finis & beatitudo noſtra. c.14. fo.29. li.7.
In Deo non eſt cogitatio quum dicat imperfectionē, ſed uerbū. c.ij. f.3. l.30
Ratio dilectionis ſumitur ex fine. cap.14. f.29. li.27
Dilectio Dei maximè exprimitur per aſsiduam meditationem præcepto- rum Dei. cap.18. fo.41. li.6.
Quinque diligenda ſunt a nobis ex charitate (ſed Aug.) ca.14. fo.28. li.9.
Dilectio & amor, eſt ex charitate diligenda. cap.14. fo.27. li.14.
Diligendorum duo ſunt genera. ca.14. fo.27. li.17
Diligere debemus plus nos, q̄ proximos noſtros. cap.14. fo.28. li.35.
Quæ ſit differentia inter ea quæ ex ore & quæ ex corde proferun- tur. cap.2. fo.3. li.24.
Diuina ſapientia è ſic fœcūda, q̄ omnia in omnibus operatur. c.17. f.36. l.6.
Quo ordine procedendum ſit in his quæ ex charitate diligenda ſunt à nobis. ibidem. li. 18
Diuina uirtus quinque operatur in creaturis, propter ſuam fœcundi- tatem. ibidem. li.11
Dona ſpiritus ſancti, quædam pertinent ad perfectionē partis intellectiuæ quædam ad perfectionem partis appetitiuæ. cap.4. fo.7. li.3.
Ordo donorum qui ſit ſecundum Aug. cap.4. fo.7. li.16.
Drachmæ amißio & uulneratio & expoliatio q̄uo differāt. c.9. fo.xx. li.11
Dona S.S. quid faciant in nobis. cap.3. fo.5. li.33.

De litera. E.

Eſſe quod recipitur in materia non habet omnem rōnem eſſendi, quia limita- tur ſecundum capacitatem recipientis. cap.17. fo.37. li.18
Erubeſcentia quæ eſt in confeßione, eſt pars ſatisfactionis & minuit pœ- nam debitam pro peccatis. cap.11. fo.23. li.20

De litera. F.

Fœcunditas dicitur non ſolum de procreatione filiorum, ſed etiam de acti- bus quum in opera progreditur. cap.2. fo.4. li.17.
Fœcunditas ſonat productionem in multitudine, efficatia uero uelocitatem et habilitatem producendi. cap.18. fo.40. li.3
Fœlicitas conſiſtit in uiſione aperta & in fruitione cap.6. fo.12. li.ij.
Fides eſt à deo efficienter, eſt de deo & Deum habet pro obiecto & in deum tendit finaliter. cap.5. fo.x. li.4.
Fides & ſpes & ſi remanent in nobis poſt peccatum tamen non ſunt forma- tæ ſed informes & imperfectæ. cap.8. fo.xvi. li.25
Finis ſe hēt in diligibilibus ſicut princ. in ſpeculabilibus. ca.14. fo.29. li.3.

Formale fidei eſt credere eo modo quo edocti ſumus a deo. c.5.f.x.li.31
Finis diligimus propter ſe alia autem propter finem. ibidem.li.6.
Formæ ſubſtantiales non ſunt immediatum principium ſuæ actionis. cap.17.fo.37.li.34

De litera G.

Gratia non tollit naturam ſed perficit. cap 15.fo.30.li.28

De litera H.

Habituū duo genera in nobis ponenda ſunt ſcdm cōem opiōnē.c.1.f.2.li.13.
Homo ſi debet ſatiſfacere deo,oportet q ſe totum ordinet in ipſum & ſecundum omnia ſua. cap.12.fo.24.li.15
Homo magis debet ſe amare in Deo q̄ in ſeipſo. cap.14.f.28 li.28.
Homo certitudinaliter ſcire non poteſt ſe eſſe in gratia, ſed per ſigna ualde probabilia poterit hoc ſcire,quod potiſſimum eſt ſi delectatur in rebus ſpiritualibus. cap.15.fo.32.li.19

De litera I.

Imaginis partes ſūt tres,intellectiua memoria & uolūtas.c.13.fo.25.li.23
Impietas eſt ab eo qui iuſtus eſt:dimidiā ſpare miſericordiam.c.x.f.21.li.20
Infideles credunt Deum, ſed non credunt deo nec in deum. ca.5.fo.x li.18
Iudicare bene de humanis ptinet ad donum ſcientiæ & bene iudicare de diuinis ad donum ſapientiæ. cap.4.fo.7.li.10
Intellectus nunq̄ quieſcit donec ueniat ad ultimam cauſam,de qua non eſt ulteriorem cauſam quærere. cap.6.fo.12.li.28
Initium omnium graduum perueniendi ad diuinam ſapientiam,eſt fugere carnalia. cap.4.fo.8.li.6
Iuſti & fideles credunt Deum deo,& in deum. cap.5.fo.x.li.31
Iuſtitiæ multæ apparent hic,quæ in iuditio finali apparebunt eſſe culpæ. cap.7.fo.15.li.7
Iuuenibus magis eſt abſtinentia iniungenda ut magis in carne macerentur & macerati magis à peccatis caueant. cap.12.fo.15.li.7.

De litera L.

Laudes quæ conueniunt diuinæ ſapientiæ quæ,& quot ſint.cap.ij.fo.ij.li.4
Ex prima laude quæ eſt abundantia,accipitur primus gradus.c.3.f.5.li.i.
Prima laus diuinæ ſapientiæ facit ut delectationes ſenſibiles fugiamus et ſolum domiuice delectemur. ibidem.
Secunda laus quæ eſt altitudo,inducit nos ad ſecundum gradum.ſ.ad humilitatem & pietatem. ca.3.f.5.li.xxi
Tertia laus eſt rectitudo ex qua ſumitur tertius gradus:

Quarta laus eſt bonitas per quam acquiritur quartus gradus. ibidē.

De litera M.

Mens in eo quieſcit in quo finaliter delectatur. ca.xv.fo.xxxij.li.xxv

Minoris meriti non ſunt non ualentes ſoluere eelemoſynam ob uotum paupertatis (ſi recte factum eſt) quàm ſoluentes. ca.18.fo.42.li.2

Motores diuerſi ſunt in nobis ex ſententia Ariſt.3.de anima & Pauli ro.7. & quid faciant: cap.1.fo.1.li.15

Motor diuinus requiritur ad adipiſcendā æternam uitam (quum ſit ſupra naturam.) ca.1.fo.2.li.8

Qui hn̄t motorē diuinū impellentē, nō expedit ipſis cōſiliari: c.1.fo.2.li.18

Motus primi mobilis reſpectu oīum aliorū motuū ſe habet quaſi uita. ca.17.(fo.38.li.xx.

De litera N.

Nouum teſtamentum continetur in ueteri ſicut rota in medio rotæ nec alia tractantur hic & ibi ſed ſunt eadem, tamen quæ ibi oſcure & uelatē hic autem clare & aperte traduntur: cap.5.fo.9.lin.xxx

De litera O.

Oblationes oēs q̄ fiunt in eccleſia reducūtur in obſequiū Dei.c.18.f.41.l.ul.

Opera quæ ſolum ad deum ſpectant tria ſunt, uidelicet creare recreare & glorificare: cap.5.fo.11.li.11

Opatio in rebus ſemp dependet ab eo qđ eſt primū operans: c.17.f.38.li.16

Opinio quorundam qui dicebant ꝙ per ſolam contritionem dimittuntur peccata: cap.11.fo.xxij.li.6

Quod ex ore profertur uidetur quaſi ex ſuperſitiæ proferri ſed quod procedit ex corde ex intimo: cap.2.fo.iij.li.24

De litera P.

Paſſio & mors Chriſti & ſi pro redemptione omnium fuerit ſufficiens tamen redemptionem omnium non eſt efficiens. cap.9 fo.20.li.1.

Papa caput eccleſiæ ſupremum dicitur in eccleſia: ca.14.fo.xxviij.li.1

Peccatores fideles credunt deū deo, nō tamen credūt in deū. c.5.f.x.li.xxvij

Peccatum tria mala facit quantum ad potentias corrumpendo perfectiones, & diſpoſitiones potentiarum, & pœnitētia peccato oppoſita illa tertia mala ſanat: cap.8.fo.16.li.8.

Peccatum ſiue culpa quantū ad actiones quinq; mala facit: c.viij.f.16.li.19

Peccatum 4 mala operatur in potentijs p quas agimus: cap.viij.f.16.li.xxx

Peccata omnia uitare non poſſumus ſine gratia: cap 8.fo.xvij.li.4

Peccatū ſiue culpa tria mala facit quantū ad modū agēdi: c 8 fo.17.li.35

Peccatū quatrupliciter īpedit ne finē generaliter cōſequamur: c.9.f.18.li.7

Peccatum qualiter tollat imaginem & qualiter non: c.9.ſo.xix.lin.iij
Peccatum ſeptem mala facit in nobis prout ſpiritaliter cōparamur ad Chriſtum quæ ſeparant & elongant nos ab ipſo: cap.9.ſo.18.
Quinq; cāæ aſſignātur q̄re debemus de pccīs cōteri et dolere.c.x.f.21.li.24.
Peccatum ſine culpa non remittitur niſi adſit confeſſio in uoto & actu adimpleatur ſi aderit opportunitas: ca.11.ſo.22.lin.17
Pœnitentia eſt ſecunda tabula poſt baptiſmum: ca.7.ſo.13.li.12
Pœnitentia quot bona operatur in nobis: ibidem li.19
Pœnitentia quid faciat in peccatore. ibidem.
Pœnitentia quatuor bona facit,in peccatore p quæ generaliter cōſequitur finem ultimum: cap.9.ſo.18.li.17.
Pœnitentia habet tres partes & quæ ſint: cap.x.ſo.xx.li.11
Pœnitentia ſecundum Ambroſium eſt mala præterita plangere, & plangenda iterum non comittere cap.x.ſo.xxi li.35
Pœnitētia ſcdm Greg.ē acta peccata defflere et flēda nō comitere: ibid.li.36.
Pœnitens dicitur quaſi pœnā tenens ſecundū Aug. c.xij ſo.24 li.6
Secunda pars pœnitentiæ eſt confeſſio: c.11.ſo.xxij.li.i.
Tria ſunt in peccato ſuperbia auaritia & tranſgreſſio. c.xij ſo.xxiij li.2
Tertia pars pœnitentiæ eſt ſatiſfatio. ibidem.li.i.
Proximus dicitur ille qui miſericordiā nobiſcū operatur. c.14.ſo.28.li.7
Res locis ſuis aſſimulantur & ibidem conſeruantur: c.15.ſo.33.li.25
Res comparantur ad deum ſicut artificialia ad artificē. ca.16.ſo.33.li.25.
Rationes & ideæ producteuctiuæ rerum non ſunt in uoluntate ut uoluntas eſt ſed talia ſunt in ſapientia & in intellectu: ca.16.ſo.34.li.7

De litera S.

Sacerdos confitens debet ſcire diſcernere inter lepram & lepram, & ſoluere,& ligare: cap.11 ſo.23.li.13
Sacræ ſcripturæ autoritas eſt maior quam omnis humani ingenii perſpicacitas: cap.2.ſo.3.lin.ultima
Scriptura ſacra quare dicatur ſapientia. cap.2.ſo.3.li.34
Saluari quomodo dicitur aliquis ſine confeſſione: cap.11.ſo.22.li.28
Satiſfatio ad quinque poteſt comparari: cap.12.ſo.23.li.i.
Sapientia habet rationem lucis: c.3.ſo.5.li.x
Quinque requiruntur ad ſatiſfationem ad hoc q̄ ſit ualida: c.xii.ſo.23 li.5
Dolor confeſſionis & pudore ſunt partes ſatiſfationis: ibid.f.xxiiij.li.ix
Scientia eſt de humanis & ſapientia de diuinis: cap.iii.ſo.6 li.iii.
Scientia dei cauſat res ſed ſciētia noſtra cauſatur ex rebus: c.xvi.f.33.li.28

Signum potiſſimum per quod homo cognoſcit ſe habere charitatem, eſt quādo delectatur de rebus ſpiritualibus. cap.15.fo.32.li.18
Spes ſemper tendit in arduum & altum. cap.6.fo.12.li.2
Omnia ordinantur ad ſapiām diuinam propter ſui altitudinem. ibidē.li.25
Spiritus ſiue natura ſpiritualis, quinque conſequitur ex motu amoris & & charitatis in Deum: cap.15.fo.30.li.19
Motus ſpirituum qui fit per amorem in ipſum deum, eſt quodammodo naturalis uel conueniens naturæ. ibidem. li. 21
Subſtantia & uirtus creaturarum eſt de genere permanentiū: c.17.fo.39.l.2.
Succesſio eſt in ordine partium, non in ſimultate partium: cap.17.fo.39 li.8
Succesſiua tam, diu durant, q̄ diu pars ſuccedit parti. ibidem.li.14

De litera T.

Timor & in obediētia Dei in nobis, ex qnq; pōt contingere.c.16.f.38.l.18

De litera V.

Vana eſt uoluntas & intentio, quæ non reducitur ad actum dum adſit oportunitas. ca.11.fo.22.li.16.
Verbum quid ſit: cap.2.fo.3.li.28.& fo.4.li.3
Verbum quod eructauit propheta eſt id in quo uiuit homo: ibidem.li 6
Omne uitium eſt extra naturam ca.15.fo.30.li.ult.
Virtus diuina dicitur eſſe uirtus uirtutum: cap.17 fo.38.li.11
Voluntas diuina eſt prima et ſumma cauſa omnium: cap.16.fo.34.li.24
Voluntas diuina, uel ipſe Deus nullius eſt cauſa, niſi mediante ſua ſapientia. ibidem.li.33.

FINIS.

D. AEGIDII ROMANI BITHVRICENSIS ARCHIPRAESVLIS, ET SACRAE THAEOLOGIAE DOCTORIS FVNDATISSIMI. TRACTATVS DE LAVDIBVS DIVINAE SAPIENTIAE.

Cap. I. *In quo oſtenditur quæ & quot ſunt tractanda in hoc opere, & qui ſit ordo dicendorum.*

Eructauit cor meum uerbum bonum dico ego opera mea regi, lingua mea calamus ſcribē uelociter ſcribētis. ps. 44.

i

NTER *multas, & uarias occupationes noſtras requiſiti à uobis de quæſtionibus quibuſdam, decreuimus pro modulo noſtræ ſcientiæ ueſtræ piæ petitioni parêre. Quærebātur. n. in ſeptenario numero propoſitæ quæſtiones, uidelicet. Qualiter eſt credendū, qualiter ſperandum, qualiter confitendum, & de peccatis pœnitendum, qualiter debemus Deum diligere, quomodo debemus eum timere, ac ſibi obedire, qualiter pro ſuſceptis beneficijs debeamus ſibi gratias agere, & ultimo qualiter debemus ſibi ſeruire. Poſt has quæſtiones Quærebatis ſpecialiter de expoſitione autoritatis præpoſitæ, quomodo intelligendum ſit (Eructauit cor meum uerbum bonū etc.) & de donis Spiritus Sancti.*

q̃ & quot ſint tractāda in hoc opere.

Ad hæc autem omnia intelligenda, & declarandá, cum Dioniſio circa principium Eccleſiaſticæ hierarchiæ. Ieſum inuocemus omnium hyerarchiarum principium, & perfectionem, ipſiusq; adiutorium poſtulantes & ſupponētes. Dicamus in nobis duos eſſe motores contrarios, ſenſum. ſ. & rationem, (ut ſapientes Philoſophi protulerunt, prout eſt in tertio de anima declaratum.) Quam ueritatem Paulus ad Rom. ſeptimo Lucidius narrat, (quum ait.) Video aliam legem in membris meis repu-

de iſtis motoribus diuerſis pugnātes ad ĩuicem uide Aegi. 2. sē. di. 24. par

gnantem legi mentis meæ. Ratio igitur, quæ eſt lex mentis, tanꝗ motor, & incitator bonus deprecatur ad optimā: Senſualitas autem, & lex membrorum ad oppoſita nititur inclinare Iuxta id quod dicitur, Gene. 8. Proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua. Prætermiſſa itaque ſenſualitate, ſiue lege membrorum, quæ inclinat ad malum, De ratione agendum eſt, quæ inclinat ad bonum. Verum quia hic intendimus agere de ſalute noſtra, quæ ſupra naturam eſt, ad quam adipiſcendam, ratio non poteſt ſufficere, oportet præter rationem mouentem, dare motorem diuinum, ut hoc modo ſalutem noſtram, & hæreditatem illam æternam adipiſcamur, tanꝗ moti à Deo, & ex hoc tanquàm filij Dei, quia qui ſpiritu Dei agũtur hi filij Dei ſunt, et ſi filij, & hæredes. Ro. 8. Et quia utrunque motorem bonum dicere debemus, rationem ſ. tanquàm Deo ſeruientem, & etiam ipſum Deum tanꝗ principantem, duo genera habituum in nobis ponenda eſſe, comunis locutio, atque opinio proteſtatur. Videlicet uirtutes, ut uires animæ obediant rationi mouenti, & Dona, ut omnes potentiæ animæ Deo mouenti, atque impellenti obtemperent. In his ergo quæ agenda ſunt, magis ad impulſum diuinum debemus recurrere, (quod fit per donum eius) quàm ad rationem. Quod fit clarè, & manifeſtè uerum ex eo eſt, ꝙ etiam Philoſophus in de bona fortuna, loquens de hominibus qui mouentur ex diuino impulſu ait, ꝙ conſiliari non expedit ipſis, habent enim principium tale, quod eſt melius intellectu & conſilio. Spiritus itaque ſancti impulſui innitentes. In hoc tractatu hoc ordine procedemus, Quia primo exponemus autoritatem propoſitam, cuius expoſitio ultimò quærebatur, quia in ea ſunt ſeptem conditiones laudabiles, ſiue ſeptem laudes Diuinæ ſapientiæ, quas ad aptabimus ad ſeptem dona, ex quibus ſoluemus ſeptem propoſitas, quæſtiones.

Cap. II. In quo oſtenditur, ꝙ ſeptem ſunt laudes Diuinæ ſapientiæ, & ad aptantur ad expoſitionem huius autoritatis. Eructauit cor meum &c.

Remiſſo ordine dicendorum, uolumus primo agere de ſeptem laudibus diuinæ ſapientiæ, & eas adaptare ad expoſitionem autoritatis prædictæ; & per hoc, diſtinguere ſeptem dona, & ſoluere ſeptem propoſitas quæſtiones. Sciendum ergo ꝙ diuina ſapientia primo eſt plena, & copioſa: Secundo eſt alta, & profunda: Tertio eſt recta, & uera: Quarto eſt bona, & ſancta: Quinto eſt omnibus propinqua;

te. 1. ſuper literā dub. 2. & parte ſcdā. q. 1. art. 2. et 3. A tex. 40. uſq; ad 55. excluſiue. Circa finē primi eth. ꝙ ex uiribus nālib' & ex nr̄o libero arbitrio nō ſimus ſufficiētes acꝗrere uitam æternā uide Aegi. 2. quolibet q. 29. & 30. & 6 quolibet q. 2. Cap. ult. et 3. eth. c. 6. inquit ꝙ illa ueniunt in conſultationem ꝗ a nobis agi pſīt cōſiliū. (ſcdm damaſcenū) ē appetitus īqſitiuus de his rebus ꝗ

Sexto eſt fœcunda: Septimo eſt efficax, & prompta. Si igitur uolumus propoſitas quæſtiones ſoluere, oportet nos aliquid de Diuina ſapientia guſtare, & participare, & omnes has bonas conditiones debemus in illa a'ta ſapientia recognoſcere, ut poſſimus de diuinis donis aliqua percipere, & omnes præfatas quæſtiones ſoluere. Dicemus quidem præfata ſieptem, in autoritate præpoſita per ordinem denotari, ut .ſ. Plenitudo, & Copioſitas diuinæ ſapientiæ notentur, quum dicitur ERVCTAVIT. Altitudo, & Profunditas, quum ſubditur. COR MEVM. Rectitudo, & Veritas quum ſubiungitur. VERBVM. Bonitas, & Sanctitas quum additur BONVM. Ad omnia propinquitas quum ſequitur. DICO EGO. Fœcunditas, quum anectitur OPERA MEA REGI. Efficacitas quum ultimo ſeqtur. LINGVA MEA CALAMVS SCRIBE VELOCITER SCRIBENTIS. Secundum quidem hæc ſeptem, ſumuntur ſeptem gradus ſapientiæ, ut in proſequendo patebit. Primo ergo deſcribitur illius diuinæ ſapientiæ abundantia & copioſitas quum dicitur ERVCTAVIT. Sic.n. cor prophetæ repletum erat ſapientia illa diuina, ut quaſi eam eructare compelleretur, ſicut uas nimis plenum compellitur eructare de eo quo eſt ſic repletum. Vnde & gloſa exponens hoc ait, Eructauit quidem de pleno, quia mens prophetæ, (ut ibidem dicitur) intus plena erat, ideo eructabat, Nec mirum ſi ſic mentem prophetæ replebat, ut eam quaſi eructare compelleretur quia theſauri diuinæ ſapientiæ, atque ſcientiæ à nullo compræhendi poſſunt, ſed omnia replent. Secundo, iſtius diuinæ ſapientiæ deſcribitur Altitudo & Profunditas quum dicitur. COR MEVM. Quod.n. profertur ex ore, uidetur quaſi ex ſuperficie proferri: Sed quod procedit ex corde, ex intimo, & profundo uidetur procedere. Hæc.n. eſt tam alta profunditas, ut nullus eam poſſit explicare ſermonem. Tertio circa huiuſmodi ſapientiam deſcribitur Rectitudo, & Veritas, quum dicitur. VERBVM. Eſt. n. uerbum, quaſi uerum boans, ſiue dicens. Nomine. n. uerbi, intelligimus aliquod verum, & perfectum. Propter quod Auguſtinus 15. lib. de Trinita. Cap. 16. Volens à Deo omnem imperfectionem excludere, dicebat, ꝙ in Deo non eſt cogitatio, ſed uerbum. Sapientia enim diuina falli non poteſt, nec aliquam imperfectionem habere: Ideo nomine (VERBI) exprimitur. Vt & ipſe Dei filius, cui appropriatur diuina ſapientia, uerbum proprie nuncupetur. Inde eſt autem, ꝙ ratione huius perfectionis, & ueritatis, Scriptura ſacra diuina ſapientia nuncupatur: quia eſt diuina ſapientia exemplata, ratione ueritatis contentæ, tantam autoritatem habere dicitur, ut Auguſtinus ſecundo ſu-

ſūt ĩ nobis

Quomodo ſeptem laudes adaptātur ut ĩcludūtur ĩ autoritate eruc.

Differētia inter pferri ex ore et ex corde

Quid ſit uerbū diuinū et quō differat à uerbo nr̄o ĩ plogo primi ſent. lit. k. & diſ. 5. princ. 2. q. 2. & di. 6. princ. 2. q. 1. & di. 7. princ. ij. q. 4. & di. x. princ. 1. q. ij et di. 27 prin ij. q. 1. & ij. & ſecūdo ſent. di. 13. parte. 1. q. 5. arti. 1. uia. ii.

Cap. 5.

Sacræ ſcripturæ quãta ſit auctoritas.

verbũ diuinũ non tantũ dicitur bonum, ſed ẽt ſanctũ.

per gen. dicat, ꝙ maior eſt autoritas huius ſcripturæ, q̃ omnis humani ingenij capacitas. Quarto circa diuinam ſapientiam deſcribitur Bonitas, atque Sanctitas quum ſubinſertur. BONVM. Verbum. n. quod eructare uolebat propheta de diuina ſapientia non erat uerbum quodcunque, ſed bonum, & ſanctum, ut de eo uerificatur, quod dicitur, tertio reg. 17. Verbum domini in ore tuo, uerum eſt. Huiuſmodi autem uerbum eſt id in quo uiuit homo ſecundum animam, quod non eſſet, niſi eſſet bonum & ſanctum, iuxta illud Deut. 8. & Mat. 4. Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod egreditur de ore Dei. Quinto circa diuinam ſapientiam deſcribitur propinquitas quantum ad omnia, quum dicitur. DICO EGO. Nam per nuntios conſueuit aliquis loqui ad remotos, ſed per ſeipſum ad propinquos, Et quia quilibet per ſeipſum ad propinquos poteſt dicere, quod dicit propheta, Dico opera mea regi, cuilibet diuina ſapiẽtia eſt. propinqua. Nec mirum quia (ut dicitur ſapientiæ. 8. cap.) Attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Sexto circa diuinam ſapientiam notatur fœcunditas, quum additur OPERA MEA REGI

Aliqđ dicitur fœcundũ nõ ſolũ q̃tũ ad prolẽ ſed ẽt q̃tũ ad opa.

Cap. 8.

Sicut. n. dicitur aliquid fœcũdum, quantum ad prolem quum filios generat, ſic quantum ad actus dicitur aliquid fœcundum, quum in opera progreditur. Vnde philoſophus in tertio Ethicorum uult, ꝙ nos ita ſe habeamus ad opera noſtra, ſicut ſe habent progenitores ad filios. Quum. n. diuina ſapientia eos quos replet faciat in opera progredi, ut quilibet talis poſſit dicere opera ſua regi: ad magnam fœcunditatem uidetur pertinere. Septimo, & ultimo circa diuinam ſapientiã deſcribitur Potentia & efficacitas quum ſubinſertur. LINGVA MEA CALAMVS SCRIBE VELOCITER SCRIBENTIS. Nam facere aliquẽ uelociter pronunciare, et ſine impedimẽto aliquo uerbo eructare, ad uirtutẽ, et efficaciam pertinet.

Cap. III. In quo oſtenditur quomodo ex præfatis ſeptem laudibus diuinæ ſapientiæ poſſimus accipere ſeptem gradus, per quos aſcenditur ad diuinam ſapientiam, & ex hoc accipere ſeptem dona ſpiritus Sancti.

Cap. 7.

Ex his autem ſeptem laudibus poſſunt haberi ſeptem gradus per quos pergitur ad diuinam ſapientiam, & ex hoc accipere ſeptem dona Spiritus Sancti, ut Augu. ſecundo de doc. chriſtiana uidetur

primalaus ex qua ſumitur primus gradus. pſal. 118.

innuere. Nam ſi conſiderauerimus diuinæ ſapientiæ abundantiam, & plenitudinem, quæ prima conditio laudabilis, ſiue prima laus eſt, deberemus ab omnibus delectationibus carnalibus recedere: quod ad donum timoris pertinet. Vt dicamus cum propheta (ſicut Auguſt. ibidem narrat) confige timore tuo carnes meas. Tunc.n. carnes noſtræ .i. carnales affectiones timore domini configuntur, quando cæteræ ſenſibiles delectationes ſunt quaſi nobis abominabiles, & ſolum dominicæ ſunt nobis delectabiles. Hoc autem debet facere Abundantia, & Plenitudo diuinæ ſapientiæ, quòd ſolum in ea delectari debemus. Nam ut dicitur Eccleſiaſtes ſecundo, tantum præcedit ſapientia ſtultitiam quantum differt lux à tenebris. Habet ergo ſapientia rationem lucis. Si ergo dulce eſt lumen iſtud corporale: & delectabile eſt oculis uidere Solem: (ut dicitur Eccleſiaſtes. xi.) multo magis eſt delectabile lumẽ ſapientiæ, quia eſt inextinguibile. Iuxta illud ſap. 7. Diligite ſapientiam quoniam inextinguibile eſt lumen illius. Et ſi delectabile eſt conſiderare de lumine ſapientiæ creatæ, multo magis incomparabiliter eſt delectabile cõſiderare de lumine illius ſapientiæ increatæ. Tanta ergo, & talis debet eſſe delectatio, (quum conſiderauerimus plenitudinem diuinæ ſapientiæ) quòd die, nocteq́; non deberemus de hoc poſſe ſatiari: ſed deberemus propter talem delectationẽ oẽs alias delectationes ſenſibiles ſpernere. Plenitudo itaq; diuinæ ſapiẽtiæ debet nos inducere ut delectatiões ſenſibiles fugiamus, qđ ptinet ad donũ timoris.

Scđa laus ex qua ſumitur ſecũdus gradus

Secunda aũt conditio laudabilis, ſiue ſcđa laus uidelicet Altitudo illius diuinæ ſapientiæ, debet nos inducere ut mites ſimus, quod pertinet ad donum pietatis. Ex hoc.n. quis ſe humiliat, & mitis efficitur, quum conſiderat infirmitatem ſuam, & ſublimitatem alterius. Propter quòd ſi conſiderauerimus quanta ſit altitudo, & ſublimitas diuinæ ſapientiæ, & quanta eſt imbecillitas, & infirmitas intellectus noſtri, quia in genere intelligibilium, eſt ſicut materia prima in genere entium, nihil reputabimus nos eſſe, & quaſi iumenta intellectu carentia, dicemusq́; ad ipſum dominum. Vt iumentum factus ſum apud te, & ad nihilum redactus ſum. Huiuſmodi autem altitudo diuinæ ſapientiæ potisſimè debet nos facere humiles, & mites, quod pertinet ad donum pietatis. Nam ſecundum Auguſt. ſecundo de doct. chriſtiana cap. 7. Sicut delectationes fugere, pertinet ad timorem, ſic miteſcere pertinet ad pietatem. Facit.n. donum timoris in nobis, ꝙ bene nos habeamus circa delectabilia ſenſibilia, ea deteſtando & fugiendo. Sic & donum pietatis (large accipiẽdo pietatem) facit in nobis, ꝙ bene nos habeamus circa alias perſonas, eis debitam reuerentiam exhibendo. Quod potisſimè fit ſi ſimus mites, & humiles. Tertia autem laudabilis conditio illius diuinæ ſapien-

Auer. 3. de aĩa co. 5. et 19. p declaratione huius uide Egi. 2. quolibet q. xxiij. & ſcđo sẽ. di. 3. pte 2. q. ij. art. 2. & in. 1. ſen. di. 32. pri. ſcđo. q. 3.

3. laus ex qua her̃ 3. gradus.

tiæ eſt Rectitudo, & Veritas, quæ debet nos inducere ad ſtudioſitatem. Quilibet. n. debet eſſe intentus & ſtudioſus circa ea, quæ ſcit recta eſſe & uera, per quæ potisſime habetur donum ſcientiæ, (Eſt enim ſcientia de humanis, de Diuinis uerò ſapientia) Nam bene ſentire, uel iudicare de humanis, pertinet ad ſcientiam: De diuinis autem ad ſapientiam. Et quia nullus bene poteſt iudicare de aliquibus niſi ſit intentus, ſedulus, & ſtudioſus, Dicere poſſumus cum Auguſt. ſecundo de doctr. chriſt. q sic delectationes fugere pertinet ad timorem, mites eſſe, ad pietatem, ſic ſtudioſos eſſe ad ſcientiam: Nam bene iudicare de humanis (quod pertinet ad donum ſcientiæ) non poſſumus ſine ſtudioſitate.

Cap. 7.

4. laus ex qua ellicitur quartus gradus

Quarta quidem laus, ſiue quarta conditio laudabilis diuinæ ſapientiæ eſt, eius Bonitas, per quam debemus induci, ne in aduerſitatibus frangamur, quod pertinet ad donum fortitudinis. Nam (ſecundum Apoſtolum ſecunda Cor. 4.) Id. n. quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ. ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ uidentur, ſed quæ non uidentur. Quæ. n. uidentur, temporalia ſunt: quæ autem non uidentur æterna ſunt. Diuina enim bonitas & illa gloriæ ſublimitas, id eſſe bonum oſtendit nobis, quod oportet nos facere, & tribulationes, ſuperare.

5. laus ex qua ſumitur. 5. gradus.

Quinta laudabilis conditio diuinæ ſapientiæ, eſt ad nos propinquitas. Nam ſicut diuina ſapientia, & diuina uirtus eſt intra omnia non incluſa, & extra omnia non excluſa: ſic eſt altisſima non ſeparata, & proxima, ac propinquisſima non contracta. Huiuſmodi autem propinquitas debet nos inducere ad amorem, & dilectionem diuinorum, ſiue æternorum: Quod (ſecundũ Auguſt. ſecũdo de doc. chriſ.) Cap. 7. ſpectat ad donum conſilij.

Quõ diuina bonitas ſit in rebus uide Aegi. primo ſen. diſt. iij. ij.

Sexta autem laus, ſeu laudabilis conditio diuinae ſapientiæ, eſt eius Fœcunditas, Quia, ut dicitur in lib. ſapientiæ cap. 7. omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia. Eſt. n. diuina ſapientia immobilis, & mobilis, Immobilis in ſe, mobilis in effectibus: quia ad omnes effectus pertingit. Et quantum ad plures pertingit, tanto ſecundum hunc modum dicitur eſſe mobilior & fœcundior. Ex huiuſmodi autem fœcunditate debemus induci ad mentis puritatem, quod pertinet ad donum intellectus. Nam quanto purior eſt oculus mentis tanto magis ſœcundatur in cognitione ſapientiae.

6. laus ex qua her. 6. gradus.

7 laus ex qua ſumitur. 7. gradus.

Septima autem & ultima laus ſuperius tacta de diuina ſapientia, eſt eius Efficacitas, & Virtuoſitas, quae debet nos inducere ad mentis tranquillitatem. Nam in eo qui eſt omnium artifex, omnem habens uirtutem, debemus tranquilli & pacifici permanere, quod pertinet ad donum ſapientiae. Vnde Auguſt. ſecundo de doctr. chriſt. ait. Talis fi-

Sapi. 7.

Cap. 7.

lius aſcendit ad ſapientiam, quae ultima, & ſeptima eſt qua placatus, tranquillusq; perfruitur.

Cap. IIII. Vbi clarè agitur de ſufficientia donorum, & ubi clarius oſtenditur quomodo ſecundum praeaſſignatos ſeptem gradus accipiuntur ſeptem dona.

D pleniorem autem intelligentiam praedictorum, & ut haec oĩa
a clarius uideantur Dicimus, ſeptem dona Spiritus Sancti ſic debere accipi, Quia quaedam pertinent ad perfectionem partis intellectiuae, quaedam autem ad perfectionem partis appetitiuae. Ad perfectionem autem partis intellectiuae (quantum ad praeſens ſpectat) quatuor pertinent, uidelicet ueritatem appraehendere, Secundum appraehenſionem factam bene iudicare de rebus humanis, ſiue de rebus creatis, Et bene iudicare de rebus diuinis, Et ſecundum omnia haec, in ſuas actiones, & in ſua opera rectè dirrigi: Bene autem appraehendere pertinet ad donum intellectus, benè iudicare de humanis, ad donum ſcientiae, benè autem iudicare de diuinis ad donum ſapientiae, ſecundum haec autem benè in operationes dirrigi ad donum conſilij. Ad partem autem appetitiuam (quantum ad praeſens ſpectat) pertinent tria, uidelicet, delectationes carnales fugere, quod fit per donum timoris: In aduerſis non frangi, quod fit per donum fortitudinis, Ad alios debitè ſe habere, quod fit per donum pietatis. His autem ſic aſſignatis, fit ſufficientia donorum.

Sufficiẽtia donorũ s. quædã pertinent ad perfectionem partis ĩtellectiuæ q̃dã ad perfectionem partis appetitiuæ.

Talis tamen eſt ordo (ut innuit Aug. in uerbis praeaſſignatis:) quia Primo debemus delectationes carnales fugere, Secundo debemus eſſe humiles, non nobis intẽdere, ſed miteſcere, Tertio debemus attendere & ſtudioſi eſſe, Quarto in aduerſis non debemus frangi, Quinto ad delectationem aeternorum debemus nos conuertere, Sexto oculũ mentis debemus omnino purgatum habere. Non n. ſtatim quum delectationes carnales fugimus, ex hoc omnino purgati ſumus, quia adhuc poſſunt remanere aliquae reliquiae peccatorum.

Secũdo de doctrina xpiana. Ordo donorũ ſcd̃m Auguſt.

Cum. n. uinum remotum eſt à uaſe, adhuc remanet odor uini in uaſe. Et quum febris receſſit ab ægroto, adhuc remanent reliquiæ morbi. Ita quum aliquis receſſit à peccatis, adhuc remanent incentiua ad peccandum, à quibus purgamur per dilectionem æternorũ, quia quanto magis aeterna diligimus, ad peccandũ minus incitamur. ſeptimo, & ultimo ex his omnibus ſumus mente tranquili, Per quæ ſeptem, colliguntur ſeptem dona, Vt per delectationes carnales fugere, ha-

Exemplũ.

Amor æternorum retrahit nos à peccato.

beatur donum timoris, per mites eſſe, donum pietatis, per eſſe ſedulos, donum ſcientiæ, per non frangi in aduerſis, donum fortitudinis, per æterna diligere, donum conſilij, per purgatos occulos mentis habere, donum intellectus, per eſſe mente tranquillos, donum ſapientiæ, Quia ergo non poteſt quis deuenire ad donum ſapientiæ, & eſſe in mente tranquillus, niſi prius carnalia fugiat, quod eſt initium omnium aliorum, quod pertinet ad timorem. Ex iſto autem initio .ſ. carnalia fugiendo, peruenitur, ut quis ſeipſum cognoſcat, & humilis efficiatur, et reuerentiam exhibeat debitam alijs, quod pertinet ad pietatem. Fugiens autem carnalia, & iam factus humilis, & reuerens, Iam non eſt amplius uana cogitans, ſed magis eſt attentus, & ſedulus & incipit ſaltem iudicare de rebus creatis, quod pertinet ad donũ ſcientiæ. Bene autem iudicando de rebus creatis, nihil appreciantur iſta temporalis, nec frangitur rebus aduerſis, quod pertinet ad donum fortitudinis. Quibus omnibus ſic ſe habentibus grauia omnia iſta temporalia deſpicit, inducitur ad amorem æternorum, quod pertinet ad donũ conſilij. Nam donum conſilij eſt, ut bene quis dirrigatur in operibus ſuis, quod potiſſimè fit per amorem æternorum, Quia qualis uitæ quiſque eſt, talis finis ſibi uidetur, & talia operatur, & loquitur. Et ideo ſi habemus amorem carnalium, carnalia operabimur, & carnalia loquemur: quia carnales carnalia tractant. Si uero habebimus amorẽ ſpiritualium tractabimus ſpiritualia opera, loquemur, & ea faciemus, & in noſtris operibus dirrigemur. Ex dilectione autem æternorum purgabitur oculus mentis, quia præceptum domini lucidum illuminans oculos potiſſimum autem præceptum ẽ de dilectione ſiue de charitate, per quam purgatur oculus mentis noſtræ. Nam ſicut diligendo carnalia, conuertimur ad ea, & inficimur: Sic, diligendo ſpiritualia, conuertimur ad ea, & purgamur per ipſa. Habere autem purgatos oculos mentis pertinet ad donum intellectus. Nam per huiuſmodi donum fit quòd bene appræhendamus ueritates: Sicut per ſcientiam, & ſapientiam fit quòd bene iudicemus de eis. Sicut ergo oculus carnis impurus non poteſt bene uidere, ſic oculus mentis non bene depuratus, non poteſt bene apprehendere. Ex his omnibus fit homo in mente tranquillus, quod pertinet ad donum ſapientiæ, Nam qui benè uult iudicare de tantis, & tam arduis rebus, (ſicut ſunt res diuinæ,) oportet ipſum eſſe in mente tranquillum, & pacificum. Bene ergo dictum eſt q. initium ſapientiæ eſt timor domini; quia incipimus à timore delectationes carnales fugere, ut poſſimus deuenire ad ſapientiam, & tranquilitatem mentis.

Initium omniũ graduũ pueniẽdi ad diuinã ſapiãm eſt fugere carnalia qđ ptinet ad donũ timoris.

3.ethi.c.8.

pſal.18. p̃cipuum p̃ceptũ ẽ dilectio.

Concluſio puer.c.9.

In quo.

Cap. V. *In quo eſt continuatio ad dicenda, & in quo oſtenditur quomodo ex prima laude diuinæ ſapientiæ, uidelicet, ex plenitudine eius, ſcire poßimus qualiter debeamus credere, & quæ, & quot ſunt credenda.*

Is itaq; omnibus prælibatis, patet expoſitam eſſe autoritatem illã, (Eructauit cor meum, uerbum bonum &c.) Cuius expoſitio ſpecialiter petebatur. Ad expoſitionem etiam illius autoritatis adaptata ſunt omnia dona ſpiritus ſancti, de quibus aliqua ſcire deſiderabatis. Volumus nunc (ſecundum illam eandem autoritatem, & ſecundum illas ſeptem laudes diuinæ ſapientiæ) ſoluere omnes ſeptem propoſitas quæſtiones. Nam ex plenitudine diuinæ ſapientiæ oſtendemus qualiter debeamus credere, ex eius altitudine, qualiter ſperare, ex ipſius rectitudine, & ueritate, qualiter debeamus de peccatis noſtris pœnitere, ex eius bonitate, qualiter debeamus Deum diligere, ex propinquitate eius ad nos, qualiter debeamus ipſum timere, & ei obedire, ex fœcunditate autem eius, qualiter debemus ei gratias agere. Septimo & ultimo, ex uirtuoſitate diuinæ ſapientiæ declarabimus, quomodo debemus ei ſeruire. Ita q; ex ſeptem laudibus diuinæ ſapientiæ, quas expreſſimus, ex autoritate propoſita pſalmi. 44. ſoluemus omnes ſeptem præhabitas quæſtiones. Sciendum itaq; quòd potiſſimè credendum eſt alicui de aliquo, ſi plenè ſciat de re quæſita ueritatem: Et quia Deitas, & Trinitas, ſolum ſibi nota eſt: per reuelationem diuinam & per doctrinam Chriſti, oportet nos credere quæ credenda ſunt. Ipſa itaq; plenitudo diuinæ ſapientiæ, in qua plenè cognoſcuntur, quæ diuina ſunt, ſufficienter nos monet, quomodo debeamus credere, quia debemus credere ea, eo modo, quo reuelata ſunt à diuina ſapientia. Ideo Dioniſius primo, de diuinis nominibus dicit: De hac igitur ſuper ſubſtantiali, & occulta deitate, non eſt audendum dicere, nec cogitare aliquid, præter illa, quæ nobis diuinitus ex ſacris eloquijs ſunt expreſſa. Cùm ergo quæritur, qualiter eſt credendum, uel quæ ſunt credenda, breuis reſponſio fieri poteſt, Quia omnino credendum eſt & omnia credenda ſunt, prout nobis diuinitus ſunt expreſſa, ſiue expreſſa ſint multifariè, multisq; modis, ſecundum q olim locutus eſt Deus patribus in prophetis, ſiue ſint expreſſa ſecũdum quòd clarè, & apertè locutus eſt nobis in filio, quem conſtituit hæredem uniuerſorum, per quem fecit & ſecula. Hebr. primo. Quæ ergo & in ueteri, & in nouo teſtamento continentur credenda ſunt. Nec alia continentur hic & ibi, ſed eſt rota in rota, iuxta uiſionẽ Ezec. ca. 1. Quæ. n. in ueteri teſtamẽto

b

Quæſtio. 1

Quare credẽdum alicui.

Quõ Deus ſeipſum cognoſcat & alia uide Egi. 1. sẽ. di. 35. 36. & 38. prin. 1. q. 2. & pn. 2. q. 1. et infra.

Fides ſemp fit exauditũ quũ ſit de his quæ ſunt ſupra rationẽ, et auditus 3[r] fit & hoc uide ab Egi. 2. ſent. di. xxiij q. ij. art. ij.

exprimebantur uelatè, & per figuram, in nouo panduntur clarè, & per ueritatem. Fit autem duplex diſtinctio de credendis, vna de modo credendi, alia de articulis creditis. De modo quidem credendi diſtinguitur: Quia debemus credere Deum, Deo, & in Deum: Nam fides à Deo eſt efficienter, De Deo eſt, & Deum habet ſicut obiectum, & in Deum tendit finaliter. Prout ergo fides tendit in Deum, tanquàm in obiectum, & terminum: Sic credimus ea quæ ſunt credenda de Deo: Sed prout fides à Deo eſt efficienter, & exemplariter: ſi Credimus ipſi Deo omnia quæ proponuntur nobis credenda: omnia .n. clarè relucent in diuina ſapientia, à qua ſunt deriuata & exẽplata. Ideo quæ nunc audimus per fidem, in patria uidebimus per ſpeciem. Tunc ergo dicemus illud pſalmi: Sicut audiuimus, ſic uidimus in ciuitate domini. Cum .n. erimus in ciuitate domini, ideſt in patria: quæ nobis nunc proponuntur ut credenda & audienda: ibi nobis offerentur tanq̃ inſpicienda, & uidenda. Hoc eſt ergo credere Deum & Deo; credere diuina eo modo, quo inſpirata ſunt à Deo. Sed prout fides tẽdit in Deum, finaliter: ſic credimus in Deum prout credendo, finaliter in ipſum tendimus. Hæc autem tria adaptare poſſumus ad tria genera hominum, uidelicet ad Gentiles, ad Fideles peccatores, & ad Iuſtos. Gentiles quidem, & ſi credunt Deum, nõ credunt Deo, nec in Deum. poſſunt .n. gentiles credere Deum, habendo aliquam notitiam de diuinis, quia (ut dicitur ad Roma. 1.) Quod notum eſt Deo, manifeſtum eſt in illis: tamen non ex hoc propriè credunt Deo: quia notitiã quam habent de diuinis, non accipiunt à ſacra ſcriptura, quam inſpirauit Deus, ſed ſolum ex ſenſibus, & per res creatas quas creauit Deus Accipiendo ergo credere Deo, pro credere teſtimonijs ſanctorũ, per quos locutus eſt Deus: ſic gentiles non credebant Deo Quia, et ſi credebant Deũ, habendo aliquam notitiam de diuinis, non credebant Deo: quia non recipiebant teſtimonia ſacrarum ſcripturarum. Fideles autem peccatores: & ſi per amplius credũt Deum, q̃ gentiles, quia ampliorem notitiam habẽt q̃ ipſi & ſi credunt Deo recipiendo teſtimonia ſcripturæ ſanctæ, tamen non credunt in Deum: quia ſic credendo, non tendunt in Deũ tanq̃ in finẽ: nec proponunt ſibi finẽ, bonũ diuinum. Sed fideles iuſti, omnia iſta habent. Et licet quantum ad fidem poßimus iſta tria diſtinguere, ut ſancti diſtinxerunt: formalius tamen eſt credere Deum, Nam ſi per fidem credimus in Deum, & tanq̃ in obiectũ tendimus in ipſum iſto mõ debemus hoc facere, ſicut Deus reuelauit nobis, & ſicut ipſe nos docuit. per fidẽ: ergo hoc mõ credimus Deũ, quia credimus Deo, ea quæ de ſeipſo locutus eſt nobis. Sic etiam prout credimus in Deũ, debemus hoc facere, prout credimus Deo, ea q̃ de ſe ipſo nos-

Fides ẽ donũ dei unde Aug. epiſt. 107. & lib. 1. de prædeſtinatiõe ſãctorũ. c. 6. 7. 8. & 9.

ps. 47.

Quid ſit credre deũ & Deo.

Quid credere ĩ Deũ

Infideles credũt Deum quia ſciam hñt de Deo nãliter ſed non credũt Deo q. a. nõ accipiũt teſtimoĩa ſacræ ſcripturæ ut à Deo nobis reuelata ſũt nec credunt in deũ quia nõ tẽdũt in Deũ finaliter.

bis locutus eſt, Nã hoc modo debemus in Deũ finaliter tendere, prout ipſe nos docuit. Et qa hoc eſt formale credendi credere eo mõ, quo docti ſumus à Deo, Benedictũ eſt, qđ qualiter debeamus credere, ex plenitudine diuinæ ſapiẽ debemus accipere: Nã quia ſolus Deus plenè ſe cognoſcit & plenã habet ſui notitiã: ideo ſibi de ſeipſo debemus credere. Sic ergo dicendum eſt de modis credendi. Sed ſi fiat quæſtio de ipſis credẽdis, quæ, & quot ſint credenda Dicemus, oẽs articulos fidei quos debemus credere, ad quartum decimum numerum, (ſecundum comunẽ ſententiam) reductos eſſe, Quorum ſeptẽ ad Diuinitatem pertinent, & ſeptem ad humanitatem. Circa diuinitatem quidem eſt conſideranda unitas eſſentiæ, Trinitas perſonarum, patris, & filij, et S. S. & triplex genus operis, qđ propriè ſolius Dei eſt, uidelicet, Creare, dando naturam, Recreare infundendo gratiã, & glorificare, dando gloriam. Erunt ergo ſeptẽ articuli, ad diuinitatem pertinentes, Primus de unitate eſſentiæ. CREDO IN VNVM DEVM. Secũdus de perſona patris. PATREM OMNIPOTENTEM. Tertius de perſona filij. ET IN IESVM CHRISTVM FILIVM EIVS. Quartus de perſona S.S. CREDO IN S. S. Quintus de ope creationis. CREATOREM COELI ET TERRAE. Sextus de opere recreationis. SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. SANCTORVM COMMVNIONEM REMISSIONEM PECCATORVM. Septimus de opere glorificationis. CARNIS RESVRRECTIONEM VITAM ETERNAM. Septẽ etiam ſunt pertinẽtes ad humanitatẽ Chriſti, qa primo credendum eſt, ꝙ fuerit conceptus de S.S. Scđo qđ natus ex Maria Virgine. Tertio, ꝙ fuerit paſſus mortuus, et ſepultus. Quarto, ꝙ deſcẽdit ad inferna. Quinto, credendũ eſt ꝙ tertia die reſurrexit. Sexto, ꝙ aſcẽdit in cœlũ. Septimo, ꝙ inde uenturus eſt iudicare uiuos, & mortuos. Et quia omnia iſta reuelata ſunt nobis ex plenitudine diuinæ ſapientiæ, benedictum eſt, ꝙ ex plenitudine illa debemus induci qualiter & quid credamus.

> Quõ diſtinguãtur articuli fidei uide Egi. in tra. ꝑprio Quæ ſint opa q̃ ſolũ ad Deũ ſpectant uide Egi. in expoſitiõe decretali fidi catholice c.1. parte. 3 et 3. quolibet. q. 1. & 4. quolibet q. 1. & in qõnibus diſputatis de 1. prin. q. 4 & infra.

Cap. VI. In quo oſtenditur quomodo ex ſecunda laude diuinæ ſapientiæ, uidelicet ex altitudine eius, ſoluitur ſecunda quæſtio, quomõ ſcire poſſumus quid ſperandum.

Viſo quomodo ex prima laude diuinæ ſapientiæ, quia eſt ſic plena, & copioſa, poteſt ſolui prima quæſtio, Qualiter, & quid credendum ſit, Volumus nunc oſtendere, qualiter ex ſecunda laude: quia ſilicet illa diuina ſapientia, eſt ita ſublimis, & alta; Intentio.

ſoluitur ſecunda quæſtio, uidelicet quid ſit ſperandum. Aduertendum ergo, q̃ ſemper ſpes tendit in arduum, & in altum, non eſt enim propriè ſpes de aliquo paruo, ſed de aliquo magno, & arduo. Ideo, & ſi ex abundantia diuinæ ſapientiæ, aliquo modo inducimur, ut in Deo ſperemus, tamen ad id agendum maximè, & propriè inducimur, ex eius altitudine, & nobilitate. Vtrunque autem debemus ſperare, uidelicet, q̃ perueniemus ad uidendam illam altitudinem diuinæ ſapientiæ per uiſionem apertam, & q̃ fruemur ex-
Primo ſen. cellentia diuinæ bonitatis per charitatem perfectam: In quo autem conſi-
diſt.1.q.1. ſtat principalius fœlicitas noſtra, An in uiſione illius altitudinis diuinæ ſa-
ad primũ pientiæ, an in dilectione illius excellentis bonitatis, alibi declarauimus: nec
ſcdo quoli eſt hoc præſentis ſpeculationis. Sufficiat autem ad præſens ſcire, quòd in
bet. q. 30. utraq; exſtat fœlicitas noſtra, & in utranque ſperare debemus. Poſſunt au-
& 3.q.19. tem aſsignari quinque ſpeciales rationes, quare ex altitudine diuinæ ſapien
& 4.q.15. tiæ inducimur, quomodo, quid, & qualiter debeamus ſperare. Nam, ſi cõſi-
& 5.q.5. derauerimus altitudinem illam, apertè conſpiciemus, q̃ ad illam omnia ordinantur, q̃ ex ea, omnia poſſunt refici, & reficiuntur, quòd ab ipſa omnia conſpiciuntur, Quòd in ea omnia continentur, quod per eam omnia penetrantur, & ipſa omnibus illabitur. In ſolo itaque Deo debet eſſe ſpes noſtra,
Hier.c.17. ut non incurramus in illud dictum propheticum. Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à domino recedit cor eius. Sed econtrario incurrimus benedictionem, quia, Benedictus uir qui confidit in domino, & erit in Deo fiducia eius. Quòd autem in Deo debeamus confidere, & in eo ſolo ponere principaliter ſpem noſtram, omnia illa quinque quæ diximus de altitudine diuinæ ſapientiæ, per amplius nos in-
1. rõ q̃ in ducunt. Nam (ut diximus) diuina ſapientia, propter ſui altitudinem, eſt il-
ſolo Deo d̃ lud ad quod omnia ordinantur: Nam ſemper inferiora ordinantur ad ſu-
bemus ſpa periora. Et quia illa ſapientia in altiſsimis habitat, ut habetur Eccle. Cap.
re quia ad 24. ideo ad illam omnia alia ordinantur. Sicut ergo nunq̃ quieſcit intelle-
ipſum oĩa ctus, donec ueniat ad ultimam cauſam, de qua nõ eſt ulteriorẽ cauſam quæ-
ordinãtur rere, (ut ſapientes philoſophi protulerunt): ſic cor noſtrum nunq̃ quieſcit
& in ipſo in aliquo, quod dependeat ex alio, & quod ordinatur ad aliud, ſed in eo qui-
q̃etantur. eſcit quod ad nihil ulterius ordinatur. Cum ergo ex altitudine diuinæ ſapientiæ, ſufficienter poſſimus arguere Deum eſſe ſuper omnia, & ipſum ad nihil aliud ordinari poſſe: non debemus ſpem noſtram ponere, niſi in eo, quod poteſt cor noſtrum quietare, hoc autem eſt id, quod ulterius non ordinatur ad aliud, in ſolo ergo Deo debemus ſpetiem noſtram ponere. Vt dicamus cum Augu. primo lib. confeſſ. Cap. primo. Ad te nos feciſti domine,

& inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te. Secundo, altitudo diuinæ ſapientiæ, eſt id, à quo omnia poſſunt refici, uel reficiuntur: nam non ſolū Deus non ē effectus alterius, nec ordinatur in aliud, nec cauſatur ab alio, ut ex hoc poſſit quietare cor noſtrum, ut habendo ipſum non deſideremus ulterius aliquid aliud: ſed ipſe ſic eſt omnium cauſa, quòd poteſt omnia reſtaurare, & reficere, ſi eſſent etiam anullata, ut ex hoc habeat cor noſtrū quietare, nam id pōt quietare cor noſtrū, quod poteſt reficere omnia noſtra, hoc autem poteſt Deus ſolus facere. Vnde ſi annihilati eſſemus adhuc poſſet nos in idem numero reficere. In tali ergo debemus ſpem noſtram ponere, qui ſi eſſemus anullati, ſi eſſemus occiſi, poſſet nos adhuc reſtaurare, & reuiuificare, & beatificare. Ideo dicebat Iob Cap. 13. etiam ſi occiderit me in ipſo ſperabo.

2. rō q̃ in ſolo Deo ſpa re debemuſ qa quū ſit cā oīm ⁊ pōt nos ēt ſi eēmus anullati idē numero reſtaurare.

Tertio, ex altitudine diuinæ ſapientiæ, poſſumus declarare, quòd ab ea omnia conſpiciuntur: nam oculus qui eſt in imo, pauca poteſt cōſpicere: Sed ille qui eſt in alto, omnia uidet. Sic enim diuina ſapiētia, alta eſt, ut omnia ſibi ſint lucida & clara. Ideo dicitur ad Hebræos. 4. Quòd diſcretor eſt cogitationum, & intentionum cordis, & nō eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu eius: omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis eius. In illo ergo debemus ſpem noſtram ponere, qui poteſt omnes deffectus noſtros uidere, & cogitationes omnes cognoſcere, cui nihil eſt inuiſibile, nihilq; occultū. Sicut ergo de illo medico debet infirmus confidere, qui optime ſcit firmitates cognoſcere: ſic in Deo ſpem noſtram debemus ponere, cui nulli deffectus noſtri latere poſſunt.

3. rō q̃ in ſolo Deo d bemus ſpa re qa quū ſit oībus altior oēs defectus noſtros uidet et infirmitates cognoſcit.

Quarto, ex altitudine diuinæ ſapientiæ, poſſumus concludere q̃ in Deo omnia. i. perfectiones omnium continentur. Nam cùm diuina ſapientia ſit cauſa omnium rerum, iuxta illud. Omnia in ſapientia feciſti, pſal. 103. & ea quæ ſunt cauſatorum per amplius in ſunt cauſis, ut dicit Dionyſius ſecundo de diuinis nominibus ex ipſa altitudine diuinæ ſapientiæ, per quam arguimus, Deum omnium eſſe cauſam, concludere poſſumus: q̃ perfectiones omnium cauſatorum per amplius, & perfectius ſunt in Deo. In illo ergo debemus ſperare, in quo ſunt perfectiones omnium, & qui poteſt omnia in omnibus, quia eius ſolius eſt deſideria omnium complere, & cor cuiuslibet quietare unde Auguſt. ſecundo libro confeſſ. cap. ſexto, probat q̃ etiam in omnibus fallentibus uitijs, inuenitur quædam umbratica ſpes: ſed quod perfectum, & non deffectiuum bonum eſt, quod in ſua puritate conſiſtit, in Deo eſt, vnde ait, q̃ eſt quædam deffectiua ſpes, & umbratica in uitijs fallentibus, (& ſubdit,) Quòd ſuperbia celſitudinem imitatur, quum tu ſis unus ſuper omnia Deus excelſus. Et ambitio quid niſi honores, & gloriam quærit? cum tu ſis præ cūctis hono-

4. rō q̃ in ſolo Deo d bemus ſpē ponere qa quū in ipo repiātur pfectiones omniū et poſſit oīa in omnibus ſolus pōt deſideria noſtra complere.

randus, unus, & glorioſus in æternum. Quicquid ergo boni deſiderare poſſumus totum reperimus in Deo. In ipſo ergo debemus ſperare, qui poteſt omnia deſideria noſtra complere. Illi enim uitioſi ſunt, qui peruerſe in creaturis quærunt, quæ pure, & excellenter reperiuntur in Deo. Quinto, ex altitudine diuinæ ſapientiæ, poſſumus oſtẽdere, quòd eius eſt omnia penetrare, & omnia replere. Sicut enim uidemus in iſtis elementis, quòd quãto aliquid ẽ altius, et ſublimius, tãto magis eſt penetratiuum, ut aqua magis habet penetrare q̃ terra, & aer magis q̃ aqua, & ignis magis quàm aer. Diuina ergo ſapientia ex quo altisſima eſt, oportet ipſam puram, & ſimplicisſimam eſſe, ratione cuius ſimplicitatis, omnibus illabitur, omnia penetra, propter quod, diuinus ſermo, & diuina ſapiẽtia rõne eius penetrationis gladio ancipiti aſſimilatur, iuxta illud ad Hebræos cap. 4. Viuus eſt n. ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. In illo ergo debemus ſpẽ noſtrã ponere, qui poteſt cor noſtrum, mentem noſtram, & animã noſtram replere, hoc autẽ facere poteſt ſolus ille, q animæ noſtræ põt illabi, & in animam noſtram intrare. Sicut enim in corporalibus, non replet aliquid, niſi quod põt intrare in ipſum, ſic nihil põt ſatiare, & replere animam noſtrã, niſi quod poteſt intrare, & eſſe in anima noſtra, hic autem eſt ſolus Deus. Si ergo quæratur in quo & quid, & qualiter debemus ſperare, dicemus quod ſpem noſtram debemus ponere in Deo, ut per ipſum conſequamur ſeipſum, quia ſolus ille eſt, qui poteſt noſtra deſideria ſatiare, propter omnia prædicta, quæ omnia probari poſſunt, & etiam concludi ex altitudine diuinæ ſapientiæ.

Quinta rõ q, ĩ ſolo do debemus ſpẽ ponere qa quũ ſit purus, & ſimplicisſ. ſol, põt aĩæ noſtræ illabi & eã replere et ſatiare.

Cap. VII. In quo agitur, quomodo ex tertia laude diuinæ ſapientiæ, ut ex eius rectitudine, ſoluitur tertia quæſtio: quomodo, uidelicet perfectè debemus de peccatis pœnitere, quod potisſimè fiet ſi ſciuerimus quæ, & quot bona facit pœnitentia.

OStenſo quomodo ex plenitudine diuinæ ſapiẽtiæ poſſumus declarare cui, & quæ, & qualiter ſit credendũ, & declarato, qũo ex altitudine eius, in quo, & quid, et qualiter ſit ſperandum, Volumus patefacere quomodo ex ueritate, & rectitudine illius ſapientiæ, poſſumus concludere, qũo et qualiter, de nr̃is culpis, deffectibus, et peccatis ſit pœnitendũ.

p ſolutiõe hui' qõnis uide Egid. 2. quolibet q. 28.

Imaginabimur quidem, ꝙ ſicut in iſtis temporalibus, ſtatim præſente linea recta, apparet quid obliquum, & quid rectum, adeò ꝙ & multa uidentur oculis recta, quæ ad præſentiam regulæ apparent obliqua. Vnde et ædificatores, non credunt proprijs oculis de rectitudine ædificij, ſed ipſum plūbant, & applicant ei regulam, ut appareat quod eſt obliquum. Propterea benedictum eſt quod dicitur in pſalmo. 74. cum accepero tempus ego iuſtitias iudicabo. Multæ enim hic uidentur eſſe iuſtitiæ, quæ in iudicio finali apparebunt eſſe culpæ. Et quia tanta eſt rectitudo illius ſapientiæ, quòd quæcunque obliquitas diſcordat ab ea, ualdè debemus eſſe intenti, quomodo pœniteamus de peccatis noſtris, & quomodo emendemus obliquitates noſtras. Quod ſi benè nos ipſos iudicabimus, non utique ab illo iudicabimur. Et qa pœnitentia eſt ſecunda tabula, poſt baptiſmum per quam mare huius ſeculi poſſumus euadere, & ad gratiam diuinam, & ad uirtutes, & dona, redire, & ex his noſtras obliquitates rectificare: Ideo ne diſcordemus à rectitudine diuinæ ſapiētiæ, debemus perfectè de peccatis noſtris pœnitere. Quod potiſſimè fiet, ſi conſideremus quæ, & quot bona, pœnitentia habet facere. Dicit enim Auguſtinus in libro de uera, & falſa pœnitentia; cap. primo, ꝙ quantum ſit appetenda gratia pœnitentiæ omnis clamat autoritas; omnis bonorum uita conatur oſtendere. Pœnitentia enim (ſecundū eum) languores ſanat, leproſos curat, mortuos ſuſcitat, ſanitatem inducit, auget, & conſeruat, claudis greſſum, aridis copiam, cæcis reſtituit uiſum: Vitia fugat, uirtutes exornat, mentem munit, & roborat, Omnia ſanat, omnia reintegrat, omnia lætificat. Temperat ſucceſſus, conſtringit impetus, moderatur exceſſus, ignorans per hanc ſe recognoſcit: quærens, per hanc ſe inuenit. Hæc eſt quæ homines angelos ducit, & creaturam reddit creatori.

Iſta ouem perditam monſtrat quærenti, & decimam drachmam obliulij anxianti. Hæc diſſipatorem filium ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus cuſtodiendum, & curandum tradidit. In hanc omne bonum innititur. Per hanc omne bonum conſeruatur. Fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia. Ipſa ignis conſumens eſt.

1.cor.c.xi.

Pœnitētia eſt. 2.tabula poſt baptiſmum.

hæc ſūt uerba hieronimi ſup Danielē, p dilucidatiōe uide. Egi. 2 quolibet. q. 28. & ī expoſitiōe ſuper decretali de fide catholica. ca.1. et ambroſiū in libro ad uirginē lapsā c.8. quæ et quot bona faciat pœnitentia.

Luc. x.

Cap. VIII. In quo oſtendit, quomodo intelligenda ſint uerba Auguſtini de bonis quæ facit pœnitentia, quantum ad potentias, perfectiones potentiarum, actiones, & modos agendi.

Vt ergo intelligantur uerba Auguſtini. Dicere poſſumus, q. circa gubernationem noſtram, & circa regimen noſtrum, eſt quinq; conſiderare, uidelicet Potentias per quas agimus, Diſpoſitiones, & perfectiones potentiarum, per quas habilitamur ad agendum, Actiones ipſas, modus agendi, & finem in quem tendimus, per huiuſmodi actiones Peccatum autem omnia iſta peruertit, Tollit bonas diſpoſitiones, & perfectiones potentiarum, impedit actiones, peruertit potentias, diſtruit modũ agendi, facit nos peruerſe in finem tendere. Quantum ad perfectiones, & diſpoſitiones potentiarum: peccatum facit tria mala: quia facit nos languidos, leproſos, & mortuos. Facit nos languidos, nos debilitando, leproſos, nos inficiendo, & mortuos gratiam, & charitatem, & alias bonas diſpoſitiones, & perfectiones per quas uiuimus tollendo. Pœnitentia uerò tanq̃ peccato oppoſita, languores ſanat, leproſos curat, mortuos ſuſcitat. Nam contra hæc tria, uidelicet contra languorem, lepram, & mortem, ſanitatem dat, auget, & conſeruat. Dat quidem ſanitatem, per quam languores tollit, auget, quia non ſolum ab infectione lepræ nos cuſtodit, ſed huiuſmodi ſanitatem conſeruat, quia nos præſeruat à morte. Sic ergo ſe habet culpa & pœnitentia, quantũ ad diſpoſitiones, & perfectiones potentiarum.

Quid ĩ nobis faciat peccatũ uide egidium 2. ſen. diſt. 34 q ij. ar. 1. & ſuper literã dub. 4. & 5. & diſt. 35. q. ij. art. 1. & ſecundo.

Pœnitẽtia peccato oppoſita tria mala quæ facit peccatũ deſtruit

Sed quantum ad actiones ipſas, culpa facit quinque mala: quia nos facit claudos, aridos, cæcos, et inſuper, nos uitiat, & uirtutes deformat. Facit nos quidem claudos, ne in bonas actiones tendamus. Aridos, ne ex bonis actionibus fructum faciamus: Cæcos ne huiuſmodi bonas actiones agendum cernamus, & uideamus. Et non ſolum culpa ſic nos impedit, quantum ad actiones bonas, ſed etiam nos uitiat inclinando in actiones malas quod faciendo etiam ipſas uirtutes (ſi quæ remanent) deformat, vt ſi poſt peccatum, remanent in nobis fides, & ſpes: quæ inter uirtutes computantur, non poſſunt remanere formatæ ſed informes. Pœnitentia ergo omnibus his quinq;, quæ conſequimur per culpam, ſe opponens, claudis reſtituit greſſum, aridis copiam bonorum fructuum, Cæcis reſtituit uiſum, vitia fugat, uirtutes exornat. Inſuper, ipſa eadem culpa, quæ peruertit nos, & quantum ad diſpoſitiones potentiarum, & quantum ad actiones ipſas, nihilominus etiam nos lædit, quantum ad ipſas potentias, & quantum ad hoc, culpa quatuor mala facit

Peccatum quãtum ad actionẽ quinque mala facit.

Fides, & ſpes informis remanet poſt peccatum.

faciat Primo à potentijs munitiones, et fortitudines tollendo, Secundo in eis ægritudinem operando, Tertio diſpergendo eas. & Quarto dolorem & triſtitiam cauſando in ipſis. Homo enim per culpam perdit primo ſuam fortitudinem, & robur, ut non poſſit peccatis reſiſtere. Quamdiu.n. ſumus in culpa, & dum non ſumus in gratia, nõ poſſumus omnia peccata uitare: hoc enim ponere, eſſet incidere in errorem Pelagij: q. ex puris naturalibus, poſſit ſibi quiſq; ab omnibus peccatis cauere. Culpa ergo, primo à potẽtijs munitiones & fortitudinem tollit, & ſecundo cum hoc eas infirmat, & ægrotat, ſicut.n. aliud eſt perdere calorem, & aliud eſt incurrere frigiditatem, ſic aliud eſt perdere munitiones & fortitudines, & aliud eſt contrahere uitia oppoſita, & infirmari, & ægrotari. Et ſi hæc duo ſic ſe habent q. unum concomitatur aliud, ſecundum tamen aliam, & aliam rationem, ſumitur hoc & illud. Hæc ergo duo mala facit in nobis culpa, & ulterius facit malum tertium, quia potentias diffuit & diſpergit: In peccatore enim, potẽtiæ non ſunt unitæ, ſed diſperſæ et diffutæ, quia, unũ dictat agere ratio et aliud ſecundum ſenſualitatem agitur. Quarto culpa in potentijs noſtris & in mente noſtra dolorem & triſtitiam cauſat. Nam ſicut gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ: ſic dolor, & triſtitia mentis noſtræ, eſt in nobis ipſis contrariam noſtram conſcientiam inuenire. Contra autem hæc quatuor mala quæ facit culpa, tangit Auguſtinus quatuor quæ facit pœnitentia, quia mentem munit, & roborat contra primum: omnia ſanat, contra ſecundum: omnia reintegrat, contra tertiũ: omnia letificat contra quartum. Et ſi dicatur, q. hæc etiam ſuperius tangebantur, quum dicebatur, q. peccatum facit languidum, quod eſt tollere robur, & facit hominem leproſum, qđ eſt inducere infirmitatem, & morbum, pœnitentia uero econtra, oppoſita bona facit. Porrò dicemus quòd & ſi peccatum bonas diſpoſitiones tollit, & actiones bonas impedit, & potentias lædit, & ſi uno ictu omnia hæc mala facit, nihilominus hæc plura mala ſunt: ſic ecõtra oppoſita quæ facit penitentia ſunt plura bona. Igitur ſi Auguſtinus, uel alij ſancti deteſtando culpam, uel commendando pœnitentiam, uidentur idem pluries iterare, poteſt illud ſic pluries iteratum, ad diuerſa referri, ut ad remotionem perfectionis, uel ad læſionem potentiarum, uel ad impedimenta actionum, uel quomodolibet aliud. Patet ergo quomodo loquendum eſt de culpa, & de pœnitentia, quantum ad potentias, bonas diſpoſitiones, uel perfectiones potentiarũ, & quantum ad actiones. Sed quantum ad modum agendi, dicimus quòd culpa tria mala facit, quia habet intemperare ſucceſſus diſpergere impetus, immoderare greſſus. Nam quum incidimus in culpã: primo incipimus uana

Ad maiorem declarationẽ uide Egid. 2. ſent. di. 35 q. 2. art. 2.

De hoc uide Egi. 2. ſent. di. 28. q. 2. art. 2.

2. cor. 1.

Quõ dolor poſſit eẽ in potẽtijs & in mẽte uide Egid. 2. quolibet. q. 9. et ĩ qõnibus diſputatis de reſurrectione mortuorũ. q. 6.

Culpa tria mala facit, quantũ ad modum agendi.

cogitare, & ex hoc dicimur non temperare ſucceſſus, quaſi cogitatio ſuccedens cogitationi, quæ non eſt temperata, nec ad debitum finem ordinata, ſed eſt uana. Secundo quis per culpam quum incepit uana cogitare, & non temperare ſucceſſus, incipit in rebus uanis delectari propter quod dicitur non conſtringere impetus. Et tertio conſentit illis uanis, & tunc dicitur non moderare greſſus. Hic ergo eſt modus culpæ, & modus agendi per culpam. Sed pœnitentia tanq̃ totaliter culpæ oppoſita, temperat ſucceſſus, ne cogitemus uana, cōſtringit impetus, ne delectemur in eis, moderatur greſſus, ne conſentiamus in ipſis.

Cap. IX. In quo oſtenditur, quomodo intelligenda ſunt uerba Auguſtini, de bonis quæ facit pœnitentia, prout per eam in finem tendimus.

St ergo ex præhabitis declaratum, qualiter dicendum de culpa, & pœnitentia quantum ad omnia prætacta: ſed quantū ad finem, in quem tendimus per omnia præfata, dicere poſſumus, quòd peccatum nos deuiare facit à fine, pœnitentia uero facit nos tendere in finem. Sed de deuiatione à fine, poſſumus loqui dupliciter, primo generaliter, ſecondo ſpecialiter pro ut comparamur ad Chriſtum: generaliter quidem quatrupliciter nos facit deuiare peccatum à fine, primo impediendo intellectum, ne homo ſeipſum cognoſcat. Si enim peccator ſeipſum cognoſceret, & bene ſeipſū cōſideraret, quantū uilis effectus eſt per peccatū, ſtatim à peccato recederet. Sc̃do peccatum peruertit affectum, ut homo nolit ſeipſum q̃rere, nolit ſeipſum inuenire, quia ſi ſeipſum quereret, & ſeipſum inueniret, uideret ſe eſſe animal rationale & ſecundū rōnem debere agere. Tertio per peccatum, à ſocietate angelorum ſeparamur, ad quorum ſocietatem perducti unà cū eis deberemus noſtro fine et noſtro creatore frui. Quarto per peccatū ab ipſo Deo creatore auertimur. Et quia pœnitentia per omnem modū peccato opponitur, Ideo contra hæc quatuor quibus per peccatum deuiamus à fine, pœnitentia quatuor facit, Quia per pœnitētiam homo ignorans ſe recognoſcit, Quærens per hanc, ſe inuenit. Hæc eſt, quæ homines ad angelos ducit, & creaturam reddit creatori. Sic ergo loquendum eſt de culpa, & de pœnitentia, ſecundum q̃ loquimur de deuiatione, uel de conſecutione finis generaliter. Sed prout ſpecialiter, comparamur ad Chriſtū qui eſt mediator inter nos, et Deū, dicere poſſumus q̃ ſeptē in nobis facit

Pœnitētia 4. bona facit in aīs p quę generaliter conſequur finē ultimum.

peccatum, quod diuidit inter nos & Chriſtũ, quæ omnia reſtaurat pœnitentia.) Nam peccatum facit nos eſſe ouem perditam, quia facit nos à paſtore noſtro deuiare, facit nos eſſe drachmam amiſſam: quia habet noſtram imaginē deformare nam ſicut in denario, ſiue in drachma, eſt imago principis, ſic in anima noſtra eſt imago Dei, ſicut ergo, ſi à denario tolleretur imago, non diceretur eſſe denarius, ſic quando ab anima deformatur, uel etiam quodammodo tollitur imago, quod fit per peccatũ. Iuxta illud pſalmi. 72. Ima Imaginem illorum ad nihilum rediges, anima quoq; deſinit eſſe drachma, uel dicitur eſſe drachma ammiſſa. (Qualiter autem peccatum tollat imaginē & qualiter non, plana eſt reſponſio, quia non tollit quantum ad ipſas potentias, tollit autem quantum ad perfectiones potentiarum. Ipſas etiam potentias licet non ſimpliciter tollat eas tamen uulnerat, & inhabilitat) Tertio, peccatum facit nos eſſe filium diſſipatorem, tollendo à nobis hæreditatem æternã. Quarto, facit nos eſſe à latronibus, à dæmonibus, uel à carnalibus affectionibus, expoliatos, & uulneratos: expoliatos in gratuitis, uulneratos in naturalibus. Quinto, per peccatum uoluntas noſtra perdit omne bonum, & detinetur in malum. Sexto, per peccatum intellectus noſter induit tenebras, & expoliatur luce. Septimo, per peccatum omnia opera noſtra ſunt cruda, & infrigidata, & immeritoria. Pœnitentia autem tanquam peccato omnino oppoſita ſeptem facit oppoſita his quæ numerata ſunt: Nam iſta ſcilicet pœnitentia, Chriſto quærenti ouem perditam monſtrat, drachmam decimum Chriſto inquirenti offert, diſſipatorem filium ad patrem reducit, Vulneratum à latronibus, & expoliatum, cuſtodiendum, & curandum tradit, In hac omne bonum inuenitur, & conſeruatur quantum ad affectum, Iſta fugat tenebras, inducit lucem quantum ad intellectum: excoquit omnia opera noſtra, quia ignis conſumens eſt, quantum ad actum, ſex quantum ad opus. Aduertendum autem, ꝙ omnia iſta poſſumus referre ſecũdum ꝙ comparamur ad Chriſtum, quia ipſe ſpecialiter in Euangelio, loquitur de oue perdita, de drachma ammiſſa, de filio diſſipatore, de uulnerato à latronibus, per ipſum conſequimur omne bonum, ipſe enim eſt magiſter noſter, fugans tenebras, inducens lucem, per ipſum excoquuntur igne charitatis omnia opera noſtra; quia ſine ipſo nihil poſſumus facere. Si igitur hic iterantur aliqua ſuperius tacta, tamen ad aliud, & ad aliud referri poſſunt. Nam pœnitentia facit præfata quatuor generaliter, non deſcendendo ſecundum hunc modum uel illum, & facit hæc ſeptem ſpecialiter deſcendendo ad hunc modum, prout per pœnitentiam Chriſto coniungimur, per quē omnia

Mat. 18.
Luc. 15.

Imago Dei an ſit & quõ ſit in anima nr̃a uide Egi. 1. ſent. diſ. 3. parte 2. & 2. ſen. di. 16 & 5. quolibet q. 8.

Quõ peccatũ tollat imaginē et quõ p peccatũ potētiæ corrũpãtur uide Egi. 2. ſen. di. 35. q. 2. art. 2.

Mat. 18.
Luc. 15.
Luc. 10.
10. 15.

Xp̄i mors illa ſeptem conſequimur. Aduertendum etiam, ꝙ mors Chriſti, & ſi pro re- fuit ſufficiēs demptione omnium fuerit ſufficiens, tamen redemptionem omnium non eſt, ens, ſed nō efficiens, quia iniquitates noſtræ diuidunt inter nos, & ipſum: ut non per- fuit efficiēs ueniat ad nos influentia ſanctitatis ſuæ, ſed quum per pœnitentiam ad ip- pro ſalute ſum conuertimur, & ei coniungimur, Tunc tanq̄ ouis perdita ab eo inueni- omnium. mur, tanquàm drachma ammiſſa ab ipſo recuperamur &c. quæ ſuperius Eſa. 59. a. ſunt expreſſa. Aduertendum etiam, ꝙ drachmæ ammiſſio quod pertinet ad imaginem, quæ conſiſtit in potentijs animæ, in quibus uulneramur, ut ſunt quædam naturalia, & expoliamur à gratuitis, ut perficiuntur per uir- tutes & dona propter ꝙ huius ammiſſio drachmæ uidetur eſſe idem cum uulneratione, & expoliatione. Sed dicemus quòd imago Dei, et drachma no- ſtra conſiſtit in potentijs ſuperioribus, & quia ſecundum Auguſtinum in libro 14. de Trinit. cap. 3. In eo quod eſt potiſſimum in anima quæren- da eſt imago, vulneratio autem, et expoliatio, eſt in uirtutibus inferioribus, quia ipſa concupiſcibilis, & iraſcibilis, ſiue ipſe appetitus ſenſitiuus per peccatum exſpoliatur a ſuis perfectionibus, & uulneratur, & inhabilitatur ad bonum, ideo ad aliud, & ad aliud referre poſſumus hæc & illa.

Cap. X. In quo demonſtratur, ꝙ ſi uolumus plenè conformari re- ctitudini diuinæ ſapientiæ, debemus de peccatis noſtris plenè contriri, confiteri, & ſatisfacere, & quid eſt contritio, & propter quas cauſas debemus de pec- catis noſtris conteri.

Q Voniam ergo locuti diutius ſumus, quot bona faciat pœnitentia ut inducamur ad pœnitentiam, & ne diſcordemus à rectitudine di- uinæ ſapiētiæ, uolumus nunc de partibus pœnitētiæ loqui. Nā cul pa facit omnia præhabita mala, per quorum quodlibet diſcordamus à recti tudine diuinæ ſapientiæ, tanquàm ab arte recta, & uera, in qua, omnes huiuſ modi obliquitates cognoſcuntur. Econuerſo autem pœnitentia facit bona oppoſita illis malis, per quæ illi rectitudini, & illi arti conformamur. Ve- rum quia huiuſmodi penitentia integratur ex multis partibus, nec eſt ali- quid perfectum ſine omnibus ſuis partibus, ideo ut profecte illi rectitudi- ni conformemur de omnibus pœnitentiæ partibus decreuimus pertractare, Pœnitētiæ quæ cōmuniter dicuntur eſſe tres, Contritio in corde, Confeſſio in ore, Sa- tres ſunt tisfactio in opere. Debet enim primo peccator in corde conteri, quod ſimi- partes. litudinarie dictum eſt, ac ſi cor peccatoris, eſſet uas plenum fœtido liquore,

quia eſt repletum turpibus culpis. Cùm ergo conterere, ſit aliquid in mi= Quid ſit cõ
nutas partes frangere cor peccatoris debet eſſe contritum.i.in minutas par terrere.
tes fractum,ut totus ille liquor inde exeat, ſi.n.frangeretur in magnas par
tes,poſſet ibi aliquid de illo liquore remanere. Sed quando omnino contri
tum eſt,nihil ibi de illo liquore fœtido, remanebit. Iſta ergo contritio,do=
lor eſt de peccatis,de quibus dolendo uacuatur cor à fœditate,& inmundi
cia peccatorum. Vnde Auguſtinus de huiuſmodi dolore qui requiritur Cap.13.
in pœnitẽtia loquens in libro de uera,& falſa pœnitentia dicit: ꝙ peccator
ſemper doleat,& de dolore gaudeat,& ſe non ſemper doluiſſe doleat. Iſte
ergo dolor debet eſſe quaſi contritio.i. confractio in partes paruas, quia
ſigillatim noſtram conſciẽtiam debemus inquirere de omnibus, quæ commiſ
ſimus contra Deum,& de quolibet illorum debemus dolere,ut in nulla par
te cordis lateat aliquod peccatum,uel complacentia alicuius peccati, immo
ſic ſingulariter, & partibiliter debemus de quolibet peccato dolere, ut totũ
cor, quantum ad continentiam peccatorum, ſecundum quamlibet ſui par=
tem ſit confractum,non retinens in ſe aliquod peccatorum. Nam ut dicitur
4. ſent. diſt.14. & allegatur autoritas Gregorij. Qui ſic alia peccata de= Impietas ē
plorat,ut alia tamen committat adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut ab eo ꝙ iu=
diſſimulat,& ſubditur: Quid.n.prodeſt, *ſi peccata luxuriæ quis defleat, &* ſtus eſt di=
adhuc auaritiæ æſtibus anhælat. Et Auguſtinus *in de uera, & falſa pœni=* midiã ſpa=
tentia,cap.9.dicit. Quædam.n. impietas infidelitatis eſt, ab illo qui iuſtus, re miſeri=
& iuſtitia eſt,dimidiam ſperare miſericordiam. Debet ergo cor, eſſe con= cordiam.
tritum per ſingulas partes,& cõfractum,ut de ſingulis peccatis doleamus. pp quinq;

Poſſumus autem aſſignare quinq; cauſas;quare ſic debeamus de peccatis cauſas de=
conteri,& dolere. Primo, ut à mundo auertamur,iuxta illud: Nolite dili= bemus de
gere mundum,nec ea quæ in mundo ſunt. Secundo, ut ad Deum conuerta= pctĩs pœni
mur, ſicut ipſe per Prophetam Ioelem *cap.2.nos inducit:*Conuertimini ad tere.
me in toto corde uoſtro,& ſcindite corda ueſtra. Tertio,ut ex hoc Deum 1. Ioan.2.
adiutorem habeamus ſicut.n.qui ſe auertit à lumine non habet adiutorium 2. cauſa.
ab ipſo, ſic,qui ſe auertit à Deo,*quantum in ſe eſt,reſpuit auxilium* Dei*:con* 3.cauſa.
tra quos dicitur in pſalmo.51. Ecce homo qui non poſuit Deum adiuto= 4.cauſa.
rem ſibi. Quarto hoc debemus facere ut de peccatis diſplicentiam habea= In expoſi=
mus, nam non poſſumus inchoare nouam uitam,niſi nobis diſpliceat præte tione pſal.
rita uita. Quinto debemus ſic conteri,& dolere,ut à peccatis in poſterum 37. D.
caueamus,quia hæc eſt uera pœnitentia ſecundum Ambroſium, mala præ- In ſermone
terita plangere,& plangenda iterum non committere. Et ſecundum Greg. quadrage=
eſt acta peccata deflere,& flenda non committere. ſimali.

Cap. XI. In quo oſtenditur q̄ confeſſio quæ eſt ſecunda pars pœnitentiæ habet animã decorare & q̄ propter quinq; cauſas debemus ſacerdotibus confiteri.

ſ

Ecunda pars pœnitentiæ eſt confeſſio, ad quam inducimur teſtimonio Iacobi dicentis, confitemini alterutrum peccata ueſtra. Confeſſio .n. peccatorum animam decorat, & pulchram facit. Vnde confeſſio, & decor ſiue pulchritudo connectuntur, & unum ſequitur ad aliud, iuxta illud pſalmi. 103. Confeſſionem & decorẽ induiſti. Et alibi pſal. 95. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Fuerunt autem nonnulli dicentes, q̄ in ſola contritione dimittuntur peccata, ut quis non indigeat confiteri: quod patet per ſimile, de leproſis, de quibus dicitur, quod dum irent, mundati ſunt, mandatum .n. eis fuerat q̄ ſe oſtenderent ſacerdotibus. In quo ſignificabatur, q̄ peccatores debent ſua peccata confiteri, & ſe ſacerdotibus oſtendere, ante tamen quàm ſe oſtenderẽt, uidentur fuiſſe mundati, ante ergo quàm quis confiteatur, in ipſa contritione, in ipſo propoſito confitendi mundus eſt. Quod concordat cum pſalmo. 31. Dixi confitebor. i. propoſui confiteri, aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu &c. Si ergo in ipſo propoſito fit remiſſio, non indigemus ulterius confiteri. Dicemus ergo q̄ fatua & uana eſt uoluntas ſi adſit commoditas, & tamen nõ reducatur ad actum. Nulli ergo remittitur culpa, niſi adſit confeſſio in uoto, & niſi proponat confiteri, aliter non eſt illi remiſſio. Si ergo ibi adeſt tale propoſitum, & adeſt commoditas confitendi, & non adimpleat quod habuit in propoſito, & in uoto, factuum reputatur tale propoſitum & non eſt ſufficiens ad ſalutem. Poteſt ergo quis ſine confeſſione ſaluari, dum tamen conteratur, & proponat confiteri, & deſit ſibi ſpatium confitendi, ſed ſi adſit confitendi commoditas, uel ficte propoſuit q̄ uolebat implere, uel eſt à ſuo bono propoſito remotus, & ex hoc eſt Deo ingratus, in qua ingratitudine perſiſtens non poteſt ſalutem conſequi. Poſſumus autem aſſignare quinque rationes propter quas quiſque debet confiteri. Primo ut in re certa ſe ponat. Nam quum quis confitetur, clauibus eccleſiæ ſe ſupponit quia magna eſt uirtus clauium, & multoties uirtute clauium, quis de atrito fit contritus, & homo neſcit bene iudicare, an ueram contritionem habeat: Ideò debet ſe ſupponere clauibus, ſperans & confidens, q̄ uirtute clauium, ſuppleatur, ſi quis ſit in contritione deffectus, ratione cuius magis ſe fundat in re certa, dicente ſententia ſapientis: TENE CERTVM, & di-

Cap. 5.

Cõfeſſio et pulchritudo conuertũtur.

An p ſolã cõtritionẽ abſq; oris cõfeſſiõe et ſatisfactione peccatũ alicui dimittatur hãc q̃ſtionẽ uide à magiſtro 4. ſẽt. di. 17

Luc. c. 17.

Vana ẽ intẽtio q̃ non reducitur ad actũ ſi adſit oportunitas.

Quõ qs ſine cõfeſſio ne dicitur ſaluari.

Cõfeſſio dicitur necẽ pp quinq; rationes.

mitte incertum. Secundo hoc debet facere quia tranſgresſionem mandati uitát: Nam quum præceptum ſit ꝙ debeamus confiteri, ꝙ figuratum fuit Leuitici. 14. cap. ubi dicitur ꝙ hic eſt ritus lepreſi, quando mundatus eſt: Adducetur ad ſacerdotem. Vbi figuratum eſt quod peccator mundādus à lepra peccati per confesſionem, debet ſe oſtendere ſacerdoti. Tertio debet hoc facere, ut augmentum gratiæ habeat: Nam & ſi in contritione conſecutus eſt gratiā, per confesſionem (ſi deuotè hanc agit,) augmentum gratiæ promeretur: Ideo dicitur prouerb. 28. cap. ꝙ QVI ABSCONDIT ſcelera ſua, non dirigetur: qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit eam, miſericordiam conſequetur, quæ miſericordia intelligenda eſt, uel quia de nō grato fit gratus: ſi ante confesſionem non fuit in gratia, uel quia de grato fit magis gratus ſi in gratia exiſtens, deuotè ſe clauibus eccleſiæ ſubijcit. Quarto hoc debet facere, ut de peccato cognitionem habeat: Supponitur. n ꝙ ſacerdos ſit ſciens diſcernere, inter lepram & lepram, et ſciat dare notitiam de peccatis, & ſciat ligare, & ſoluere, Vnde Auguſtinus in de uera, & falſa pœnitentia ait, quòd qui uult confiteri peccata, ut inueniat gratiam quærat ſacerdotem ſcientem ligare, & ſoluere, ne ſi negligens circa ſe extiterit, negligatur ab illo; qui cum miſericorditer monet, & petit ne ambo in foueam cadant. Quinto debet aliquis confiteri peccata, ut pœnam ſibi debitā pro peccatis minuat, nam ipſa erubeſcentia, quæ eſt in confesſione, eſt pars ſatisfactionis, & minuit pœnam debitam pro peccatis.

Qualis debeat eē ſacerdos audiēs cōfeſſiones.

Cap. x. & xx.

Aug. lib. de uera & falſa pœnitentia. cap. x.

Cap. XII. In quo oſtenditur ꝙ ſatisfactio quæ eſt tertia pars pœnitentiæ propter quinque cauſas eſt neceſſaria pœnitenti.

Ertia pars pœnitentiæ eſt ſatisfactio quæ poteſt comparari ad quinque. Nam in peccato ſunt tria uidelicet Superbia, prout peccator non uult Deo ſubeſſe, Auaritia, prout uult propriam uoluntatem, & cupiditatem conſequi. Obligatio ad pœnam ratione tranſgresſionis, Ad quinque ergo poteſt comparari ſatisfactio uel ad Superbiam, quæ eſt in peccato prout non uult uoluntati alterius ſubeſſe uel ad Auaritiam, prout uult ſuam uoluntatem, & cupiditatem conſequi, uel ad obligationem ad pœnam uel ad alias partes pœnitentiæ quæ. ſ. ſunt contritio, & confesſio, uel ad ipſum ſatisfacientem & pœnitentem. Cùm ergo pœnitens hoc modo ſatisfaciat, quia ſupponit ſe uoluntati alterius. ſ. ſacerdotis, & relinquit uoluntatem propriam, & facit illud quod ſacerdos ſibi iniungit, dato quòd

Tria includit pctūm.

Satisfactio ad qnq; cōparari poteſt.

ſibi ſit graue, & ſibi diſpliceat facere, propterea quinq; requiruntur, ut ſit bona talis ſatisfactio. Primo, ut peccator uolūtati alterius ſe ſubijciat, contra ſuperbiam, quæ fuit in peccato. Secundo, ut uoluntatem propriam deferat, contra auaritiam, quæ etiam eſt æqualiter in quolibet peccato. Tertio, ut in ſeipſo pœnam gerat, contra obligationem quæ habet eſſe in quolibet peccato, nam hinc dicitur pœnitens (ſecundum Auguſtinum in de uera, & falſa pœnitentia, cap. 19.) quaſi pœnam tenens. Quarto hoc debet facere, ut defectum, ſi quis contra hoc fuit, in huiuſmodi contritione, & confeſſione, ſuppleat, Nam dolor contritionis, & pudor confeſſionis, ſunt partes ſatisfactionis. Sed forte non fuit tantus dolor, nec tantus pudor, quod ſufficienter ſatisfaciat pro peccato, Ideo præter contritionem, & confeſſionem, iniungenda eſt aliqua alia ſatisfactio. Quinto, bona eſt ſatisfactio, ut pœnitens totum ſe Deo tribuat, Nam in ſatisfactione iniunguntur ad orationes, abſtinentiæ, elemoſinarum largitiones, peregrinationes, ieiunia, & alia huiuſmodi. Cùm ergo contritio ſit in corde, confeſſio in ore, ut anima ipſius peccatoris ordinetur in Deum, tam corpus, q̄ res exteriores (ſi quas habet) ut totum ſe deo tribuat, iniungenda eſt ſatiſfactio, uel quantum ad ieiunia, per quæ corpus maceratur, uel orationes, per quas totus in Deum ordinatur, uel quantum ad genuflexiones, per quas corpus inclinatur, & anima humiliatur, uel quantum ad itinerationes, per quas corpus fatigatur, uel quantum ad elcemoſinarum largitiones, per quas bona exteriora communicantur, ut ſic totus homo, ſecundum ſe, & ſecundum omnia ſua poſſit ordinari in Deum. Vnde cum maturitate & cum diſcretione debet ſacerdos uidere, quid cuiq; imponat: quia quanto magis pœnitens conteritur, & dolet, & magis uerecundatur de peccato tanto magis ſatisfacit, & minor ei pœna ulterior ponenda eſt: ſicut etiam iuuenibus magis eſt abſtinentia iniungenda, ut magis macerētur, in carne & ut macerati ſibi à peccatis caueant.

Quinq; requiruntur ad hoc q̄ ſatisfactio q̄ ē tertia pars pœnitētiæ ſit ualida.

Quō totus hō ſcdm ſe et ſcdm oīa ſua ordinetur ad deū.

Cap. XIII. In quo oſtenditur q̄ ex quarta laude diuinæ ſapientiæ, ut quia in illa relucet infinita bonitas per eam à creaturis participata, ſoluitur quarta quæſtio qualiter Deus ſit diligendus.

De hac q̄ōne & quarta laude ui de Egidiū

Poſtq̄ egimus de tribus laudibus diuinæ ſapientiæ, per quas ſoluimus tres propoſitas quæſtiones: Volumus agere de quarta laude, uidelicet, de bonitate diuinæ ſapientiæ: ex qua poterimus ſoluere quæſtionem quartam: Qualiter debemus Deum diligere, q̄ ſi bene ſcieri-

mus

mus, ſcire poterimus, quæ, & quot ſunt ex charitate diligenda, & quot bona facit in nobis dilectio charitatis. Sciendum ergo, q idem eſt amare q uelle bonum. Vnde & Phyloſophus ſecundo Rethoricorum capitulo de amore ait, q diffinientes amare, dicamus q eſt uelle alicui quæ putamus eſſet bona. Ex ipſa itaq; ratione bonitatis, quam uolumus alicui, uel nobis, oportet, q ſumatur ratio amoris. Igitur, ex bonitate Dei, ſcire poterimus, qualiter diligendus ſit Deus. Dicimus autem q quarta laus diuinæ ſapientiæ, eſt eius bonitas. Nam illa ſapientia, non ſolum eſt plena, alta, & recta, ut dicebant tres primæ laudes: ſed etiam eſt bona, et optima, ſicut dicit hæc quarta laus: Dicitur enim bonum æqualiter enti. Sicut igitur aliquid eſt ens, ſic eſt bonum, & quod eſt infinitum ens, eſt infinitum bonum: & quia illa diuina ſapientia eſt infinitum ens, conſequens eſt q ſit infinitum bonum. Si ergo ex ratione bonitatum ſumitur ratio dilectionis, conſequens eſt, q Deus ſit in infinitum diligendus: & quia ad hoc non poſſumus pertingere, quia dilectio noſtra, ſiue ſit actus dilectionis, ſiue habitus, eſt finitus (quum ſit quid creatum:) conſequens eſt, q non poſſumus Deum tantum diligere, quin ſit plus diligendus: Inde eſt q, ſecundum Gregorium, modus charitatis, eſt non habere modum: Ideo præcipitur in lege Moſayca & euangelica q diligamus Deum omni modo quo poſſimus, ex tota mente, ideſt ex tota memoria, ex toto corde, ideſt, ex tota intelligentia, ex tota anima, ideſt, ex tota uoluntate, quæ ſunt tres partes imaginis. Et ulterius debemus ipſum diligere ex omnibus uiribus: Quod dupliciter poteſt exponi. Primo, ut omnes uires referantur ad illas potentias animæ. Nam non ſolum partes imaginis, quæ ſunt ſuperiores animæ, uires Memoria, uidelicet, Intelligentia, & Voluntas: ſed oēs alias uires animæ, debemus ordinare in Deum: propterea q, non ſolum ex tota memoria, intelligentia, & uoluntate, ſed ex omnibus alijs uiribus animæ, debemus in Deum ferri, & ipſum diligere, & omnia ad ipſum per dilectionem ordinare: uel poſſumus dicere, q, nullum debemus habere modum in diligendo Deum, nec extenſiue, nec intenſiue: ſed nos totos, & totaliter: Debemus ergo Deum diligere, ex tota mente, ex toto corde, & ex tota anima, ideſt omnia noſtra, & nos totos, ordinando in ipſum, ut ſit ibi totalitas extenſiue, ut nihil ſit in nobis, quod non ordinemus in ipſum. Debemus inſuper hoc facere ex totis uiribus, q ſit ibi totalitas intenſiue, ut cum omni feruore, & quantum poſſumus, & ſecūdum omnes uires noſtras, omnia noſtra ordinemus in ipſum. Prima ergo totalitas (ut dicitur ex tota mente &c.) ſumitur extenſiue, ut ibi compræhendantur omnia noſtra. Secunda autem totalitas quum dicitur, (ex omnibus uiribus &c.) ſumetur intenſiue, quia

prologo. 1 ſen. prin. 2 qōne. 2. & diſ. 1. prin. 2. q. 1 et 4 quolibet q. 14 et 2. ſē. diſt. 3. parte ij. q. ij. arti. 5. & di. 21. q. 1. Cap. 4.

Duetero. 6 a. Mat. 22. d Mar. 12. c. Luc. x. e.

Deus qa ē bonū infinitū diligendus eſt oībus modis.

deus diligēdus eſt extenſiue, & intenſiue.

oĩa noſtra non quocũq; mo.lo,ſed modo ſummo debemus ordinare in Deum: ex bonitate itaq; illa q̃ relucet in diuina ſapĩa, ſcire poſſumus qualiter Deus ſit dilige̅dus: ſed ipſa diuina bonitas q̃ relucet in ipſo Deo, et in eius ſapĩa, tripliciter pōt cōſiderari. Primo q̃ta eſt in ſe. Scd̃o q̃ta ē in ſuorũ effectuũ ꝓductione tertio q̃ta eſt in ipſorũ conſeruatione: Ex ipſa autem diuina bonitate in ſe, oſtenſum eſt, qualiter ſit diligendus, quia diligendus eſt, ſecundum oĩa noſtra, & ſecundum omnes uirer, & ſecundum omnem modum, ſecundum quem poſſumus: Quod non ſolum ueritatem habet, ſi conſideremus diuinam bonitatem, relucentem in illa diuina ſapientia quanta eſt in ſe: ſed etiam, ſi conſideremus eam in productione ſuorum effectuum, quia ſecundum ſententiam Apoſtoli: nihil habemus quod non acceperimus: Ab ipſo enim habemus, Mentem, Cor, & Animam, ſiue memoriam, & Intelligentiam, & uolunt atem, & omnes potentias animæ: Ab ipſo etiam, habemus omnes uires, & omnem conatum in bonum, qui poteſt eſſe per huiuſmodi potentias: ab eo ergo habemus omnia extenſiue, & intenſiue, quantum ad res habitas, & quantum ad modum habendi: quantum ad id quod ſunt, & quantum ad eorum conatum, & quia magna ingratitudo eſt, non ordinare omnia quæ habemus ad illum à quo habemus: Ideo ne ingrati ſimus Deo, omnia noſtra ſecundum omnem conatum debemus ordinare in ipſum Deum, nec ad hoc ſufficit, quia non poſſumus ei reddere æquiualens. Si enim conſideramus hunc modum, nihil ſuper errogamus, & nihil facimus, quod non teneamur facere: Ideo dicebat Dominus, ꝙ quum omnia bona fecerimus, debemus dicere, ſerui inutiles ſumus, & quod debuimus facere fecimus. Tertio hoc idem patet, ſi conſideremus diuinam bonitatem relucentem in diuina ſapientia, quantum ad effectuum conſeruationem. Nam Deus, non ſic eſt cauſa rerum ſicut ædificator eſt cauſa domus, quia recedente ædificatore, adhuc ſtat domus: ſed ſi ad momentum Deus deſeret creaturam ſuam ſtatim eſſe deſiſteret. Vnde Auguſt. 4. ſuper Geneſin, ca. 12. ait, ꝙ neq; .n. ſicut ſtructuram ædiũ quum fabricauerit quis abſcedit, atq; illo ceſſante, & abſcedente, ſtat opus eius: Ita Mundus, uel ictu oculi ſtare poterit, ſi ei Deus regimen ſiue ſubtraxerit, & quia Deus eſt ſuper omnia conſeruãs ea, & ſine ipſo nihil ſunt omnia: Ideo ad ipſum debemus conuerti per omnia, & in ipſum omnia noſtra ꝑ dilectionē, omni modo quo poſſumus, ordinare debemus. Vnde Augu. loquens Deo. 6. confeſſionũ cap. 6. ait. Quod relictis oĩbus cõuertamur ad te, q es ſuper oĩa, & ſine quo nulla ſunt omnia. Aduertendũ aũt ꝙ modus dilectionis diuinæ ē, ꝙ ipſum dilligamus ſuper omnia inteſiue, q̃a ex totis uiribus, & ſup oĩa extenſiue, quia ſcd̃m oẽs potentias noſtras, quem modũ di-

Diuina bonitas tripliciter cōſiderari pōt.

1. cor. 4. b.

Luc. 17. c.

Quō deus ſit cã cōſeruãs uide Egi. in lib. de cauſis ſup co. 3. ꝑpō nis & ſecũdũ co. xij. me. 8 ꝙ d̃us reſpectu noſtri eſt ĩ triplici gñe cãæ. ſ. efficiētis finalis et formalis et ipſe. di. 1 parte 1. q. ij ar. 5. & di. 35. q. 2. ar. 1. & 37. p pōne d cor pore. x. &

ligendi appropriamus laudi diuinæ ſapientiæ, pro ut in ea relucet infinita bonitas. Nam pro ut Deus, p ſuam ſapientiam cognoſcit ſe infinitū bonum; ſuam bonitatem comunicauit rebus per ſuam ſapientiam, ut dicantur omnia in diuina ſapientia eſſe facta, & quia prout per ſuam ſapientiam bonitatem ſuam comunicauit nobis, & fecit nos eſſe debitores ſuos. Vt ex hoc teneremur ipſum diligere, et non habere modū dilectionis laudi diuinæ ſapiæ, pro ut ipſa eſt infinitū bonū, & in ea relucet bonitas infinita uolumus adaptare. in q̄onibus diſputatis de primo prir. q. 4. ps. 103. c.

Cap. XIIII. In quo oſtenditur quomodo ex modo dilectionis diuinæ ſapientiæ ſcire poſſumus quæ & quot, & quo ordine, ſunt ex charitate diligenda.

Diximus autem ſupra, q ſi ſciuerimus qualiter ſit Deus diligendus, ſcire poſſemus, quæ et quot ſunt diligenda ex charitate, et quot bona faciat in nobis dilectio charitatis. Recitat autem Aug primo de doct. chriſt. ca. 23. quatuor diligenda eſſe: Vnum quod eſt ſupra nos, uidelicet Deus: aliud quod nos ſumus. Tertium quod eſt iuxta nos. ſ. proximum, et quartum quod eſt infra nos, uidelicet corpus noſtrū, ſed eo modo quo ipſe poſuit quatuor ſic eſſe diligenda, potuiſſet ponere quinq;. Nā ſicut nos ipſos diuid mus in duas partes. ſ. in hominem interiorem, et exteriorem, uel (ut loquamur uerbis Aug. 1. de do. chr. ca. 26.) in aīam, et corpus: Sic poſſumus et pximos nr̄os diuidere, ut dicamus qnq; diligenda eē ex charitate, uidelicet Deus, q eſt ſupra nos, hō interior qd nos ſumus hō interior proximi, qui eſt iuxta nos, hō exterior noſter, ſiue corpus noſtrū, qd eſt infra nos, & homo exterior pximi ſiue corpus eius qd ē iuxta corpus noſtrū; ſed ſi ſic dicimus nō uidemur oīa enumeraſſe, q̄ ſunt ex charitate diligēda. Nā, & ipſe amor, & ipſa dilectio ē ex charitate diligēda. Vnde Aug. 8. de Tri. c. 8. Nemo dicat nō noui qd diligā, diligā fratrē, & diligat eā dilectionē qua diligit fratrē. Dicemus ergo duo eē genera diligēdorū. Nā aliqua diligimus, tanq̄ ea qbus bonū uolumus; aliqua aūt, nō tanq̄ ea qbus bonū uolumus, ſed tanq̄ aliquā bona, q̄ nobis, uel alijs uolumus. In primo quidem gn̄e, uno mō ſunt tria diligēda, alio mō ſunt quatuor, alio mō quinq;. Aug aūt. xix de trin. cap. 14. et 1. de doc. chr. c. 26. Tria dicit eſſe diligēda ex charitate Deus, Proximus, & nos ipſi, q̄ tria diligenda inuūtur quū Dn̄s ait. Diliges Dn̄m Deum tuū, et Proximū tuū ſicut te ipſum. In. 1. aūt de do. chr. c. 23. dicit eē quatuor ſic diligēda, qa diuidit nos ipſos in aīam & corpus, uel in nos, et corpus nr̄um. Nam quū aliquid cōponitur ex duobus, ſemp ſuppremū ſumit nomen totius

Quinq; sūt ex charitate diligēda

An charitas et amor ſit ex charitate diligēdus uide Egi. 1. ſen. di. 17 prin. 3 q. 1.

Mat. c. 22.

ut quod facit Papa dicitur facere eccleſia, quia Papa eſt caput eccleſiæ, & ſicut Papa ſuppremum in eccleſia dicitur: ſic anima noſtra, uel animus, uel homo interior, uidetur eſſe nos ipſi, ſed ſicut nos ipſi diuidimur in duo, ſic & proximos noſtros in illa duo diuidere poſſumus, & potiſſime prout homines ſunt proximi noſtri, qui diuiduntur in naturam corporalem, & ſpiritualem, quod dicimus propter Angelos, qui etiam ſunt proximi noſtri, quia poſſunt nobis miſericordiam impartiri: Non enim inter nos, & Angelos eſt illud chaos magnum firmatum q̄ non poſſimus ire ad eos, & quòd non poſſint dici proximi noſtri. Quinque ergo (ut tangebamus) ſunt diligenda ex charitate. Natura ſpiritualis, quæ eſt ſupra nos, uidelicet Deus, & natura ſpiritualis quæ nos ſumus, uidelicet anima noſtra, et natura ſpiritualis proximi quæ eſt iuxta nos, uidelicet anima illius, ſiue ſint ſpiritus Angelici, ſiue humani, & natura corporalis noſtra quæ eſt infra nos, uidelicet corpus noſtrum, & natura corporalis aliorum hominũ, uidelicet corpora eorum, quæ eſt iuxta corpus noſtrum. Hæc autem omnia diligimus tanq̃ ea quibus bonum uolumus, quæ hoc ordine ſunt diligenda. Nam primo eſt diligendus Deus, magis etiam q̃ nos ipſi, quia propter q̄ unum quodq; & illud magis: poſter. 1. t. c. 5. quum ergo Deus ſit diligendus propter ſeipſum: quilibet autem debet diligere ſeipſum, non propter ſeipſum, quia non eſt ipſe ſui ipſius finis, ſed propter Deum: conſequẽs eſt q̄ quilibet debet plus diligere Deũ q̃ ſeipſum, nec in hoc poſſumus dubitare, quia ſi amor eſt quædam unio, magis Deus unitur, & eſt magis uicinus nobis q̃ nos, nobis ipſis, ut uult Auguſtinus in tertio libro confeſſionũ, cap. 6. Immo magis bonum noſtrum non poſſet ſubſiſtere ſine Deo. Bonum ergo noſtrum reſeruatur in Deo magis q̃ in ſeipſo: Nam bonum noſtrum, non poſſet ſubſiſtere ſine Deo, Bonum ergo noſtrum, non poſſet ſubſiſtere in ſeipſo, niſi eſſet coniunctum Deo: unde ſi annihilatum, & ſi nihil eſſet in ſeipſo, poſſet a deo refici: ergo quilibet homo, debet ſe magis amare in Deo, q̃ in ſeipſo, & magis amare Deum q̃ ſeipſum, quum ſuum bonum magis ſit ipſe Deus, q̃ ſit ipſemet ipſi, ſic etiam plus debemus diligere Deum q̃ proximos noſtros. Nam filij plus ſunt uniti patri, q̃ ſibi ipſis. Nam nõ ſunt uniti ſibi ipſis, niſi quia ſunt uniti patri à quo deſcenderũt, propter quod maior eſt amor filiorum ad patrem q̃ ad ſeipſos, ſic & nos gerimus imaginem unius Dei: unio ergo ad alios, eſt ex unione quam habemus ad Deum, ut Deum plusq̃ omnia alia diligamus: Debemus ergo diligere Deũ plusq̃ nos & proximos: ſed nos debemus plus diligere nos, quàm proximos noſtros. Nam non præcipitur nobis, q̄ diligamus proximos noſtros plusquã nos ipſos, ſed ſicut nos ipſos, ideſt ad id

An angeli ſint proximi nr̃i uid Au. 1. d̃ doctr. chri. c. 30. ergo ille cẽſendus eſt pximus noſter q fa cit nobiſcũ miſericordiã iuxta dictũ ſaluatoris Luc. x. c. Luc. c. 16.

Quo ordĩe diligenda ſunt ea quibꝰ bonũ uolumus hũc ordinẽ uid ab Au. 1. de doc. chriſt. cap. 27.

ad quod diligimus nos ipſos, ut ſicut nos ipſos diligimus ad uitā æternam, ſic & proximos noſtros, ad uitam æternam debemus diligere, oportet.n.q ex fine ſumatur omnis ratio dilectionis. Nam finis ſe habet in diligibilibus ſicut principia in ſpeculabilibus: ſicut ergo principijs credimus propter ſe, cōcluſionibus autē propter principia, ideo plus credimus principijs quàm concluſionibus: ſic finem diligimus propter ſe, alia autem propter finem. Deus autē eſt diligendus, quia ipſe eſt finis, & beatitudo noſtra, ideo eſt ſummè diligendus. Nos autem, debemus diligere nos ipſos propter hunc finem, ut coniungamur ei: proximos autem propter hunc finem, ut aſſociemur eis in huiuſmodi fine: Et quia plus ē uniri fini, quàm aſſociari alijs in unione ad finem, plus debemus diligere nos ipſos, ꝙ̄ proximos noſtros. Corpora autem noſtra debemus diligere propter hunc finem, & propter hanc beatitudinem, ut quia, à beatitudine illa in anima redundabit beatitudo in corpus: ſicut.n. quum quis eſt letatus in anima à letitia quæ eſt in corde reſultat pulchrior color in corpore. Sic in patria & multo magis a decore, & beatitudine in anima, redundabit decor & beatitudo in corpore, propter ꝗ corpus noſtrum eſt quarto loco diligendum: corpora autem proximorum debemus diligere tanq̄ ea quæ noſtris corporibus aſſociabuntur in participatione ſecundum talem reſultationem talis beatitudinis, Ideo corpora proximorum ſunt ultimo diligenda. Aſſignauimus ergo (ut eſt per habita manifeſtum) in hoc genere diligendorum (prout ſunt ea quibus uolumus bona) quinq; gradus. Quia primo uolumus bonum diuinum ipſi Deo: Secundo uolumus huiuſmodi bonū uniri nobis: Tertio uolumus in illo bono aſſotiari nobis proximos noſtros: Quarto uolumus illud bonum aliqualiter reſultari in corpora noſtra. Quinto uolumus in tali reſultatione aſſociari corporibus noſtris corpora proximorum: ſed ſicut aſſignauimus ordinem in his quæ diligimus, tāquàm ea quibus bonum uolumus. ſic poſſemus aſſignare ordinem in his quæ diligimus, tanq̄ quædam bona quæ nobis, uel alijs uolumus, quæ ſunt in triplici ordine. Nam primo eſt ipſa dilectio, ſiue ipſa charitas, quæ eſt mater omnium, ſecūdo ſunt aliqua interiora bona. Tertio poſſunt etiam ſic diligi exteriora bona, quæ oīa ēt propter finē, & ꝑpter beatitudinē debemus diligere. Charitas ergo, & cīa illa bona ſine quibus nunq̄ ē charitas et ꝙ̄ nunq̄ ſunt ſine charitate debemus primo diligere, tanq̄ ea ſine qbus beatitudo haberi non poteſt, & tanquàm quibus habitis à beatitudine fruſtrari non poſſumus. Bona autē illa interiora debemus diligere ex charitate tanquàm conſecutam finis, quaſi adminiculantia ex propinquo, bona etiam exteriora poſſumus diligere nobis & alijs, tanquàm aliqualiter iuuantia ad

Sūtia phy 6. Ethic. c. 3. et 7. c. 14 et 2. phi. t. c. 89.

Egi. 2. ſen. di. 1. pte. 2. q. 2. arti. 3. ad. 4. īquit q. diuīa bonitas eſt finis oīm nō ſub rōne ꝗ ē beatitudo ſed ſub rōne qua oīa aliquo mō participāt eius bonitatē & an deus ſit finis oīum uide ibi Egi. ar. 4.

vtrū charitas ſit ex caritate diligēda uide Egi. 1. ſen. di. 17. prin. 3. q. 1.

ræ, ut uult Auguſtinus undecimo de ciuitate Dei, cap. 17. ſicut ergo corpora in locis contra naturam non quietantur: ſic quum animus fertur in aliquid per uitium non quietatur, immo per hoc magis habet pœnam, iuxta illud Auguſtini primo confeſſionum cap. 12. Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, ut pœna ſua ſibi eſſet omnis inordinatus animus: Quum ergo mens fertur per amorem in id quod eſt ſecundum naturam, uel in id quod eſt conueniens naturæ, uel quod perficit naturam, ſecundum quem modum fertur in Deum, ꝙ potiſſime facit in nobis amor charitatis, dicemus ꝙ ſecundum talem motum, & ſecundum talem amorem: natura ſpiritualis conſequitur quinque, correſpondentia illis quinque, quæ conſequuntur corpora, prout per pondus ordinantur in locum ſibi conuenientem. Nam huiuſmodi charitatis amor, facit nos in Deum tendere, unit nos ei, transformat nos in ipſum, facit nos de Deo gaudere & in ipſum quieſcere, facit primo talis amor in Deum tendere. Nam quum proprie talis amor, ſit diuinus & in omnibus faciat nos habere Deum tanquàm finem: quia nos facit diligere omnia propter ipſum, quum res quælibet naturaliter tendat in ſuum finem, conſequens eſt, ꝙ hoc ſit de natura huius amoris, ꝙ præeuntis nos faciat deſiderare Deum, & in ipſum per deſiderium tendere. Habet etiam huiuſmodi amor, nos Deo unire, quia hoc eſt de ratione amoris, ꝙ ſit quædam uirtus unitiua amantis cum re amata, ut dicit Auguſtinus de trinitate cap. 10. & Dionyſius quarto de diuinis nominibus ubi ait, ꝙ omnem amorem, ſiue Diuinum, ſiue Angelicum, ſiue intellectualem, ſiue animalem, ſiue naturalem unitiuam quandam dicimus eſſe uirtutem. Inde eſt ergo ꝙ Apoſtolus prima ad Corint. cap. 6. dicit ꝙ qui adhæret Deo (ſcilicet per amorem) unus ſpiritus eſt cum illo. Tertio huiuſmodi amor habet nos in Deum transformare. Nam plus facit amor, q̃ faciat ſcientia, quia ſcientia aſſimilat tantum. Sufficit enim ꝙ in ſciente ſint ſimilitudines ſcitorum ad hoc ꝙ illa ſcita ſciantur ab eo: Immo aliquando maior eſt cognitio rei ſcite per ſimilitudinem, quàm per eſſentiam eius: Vt Angelus de ſcipſo habet cognitionem per eſſentiam ſuam. Deus autem non habet cognitionem de re creata, per eſſentiam rei creatæ, ſed per eſſentiam ſuam quæ eſt ſimilitudo, & exemplar omnium creaturarum: Incomparabiliter tamen pleniorem cognitionem habet Deus de Angeli, quàm Angeli de ſeipſis: Vnde Dionyſius ſexto, de Angelica, Ierarchia,

turã et uitium contra nãm et Aug. 3. de libero arbitrio ca. x. uitiũ ẽ: q̃a cõtra nãm eſt, uide ẽt Egi. 2 ſen. di. 35. q. 2. ar. 2. et di. 24. q. 1. ar. ij. ad tertiũ inq̃t ꝙ ſi uitia aliquo mõ poſſũt dici nãlia, hoc ẽ ſcdm nãm materiæ q̃a aliq hñt corpuſ et cõplexionem magis diſpoſitum ad unũ uitiũ q̃ ad aliud et ille magis adillud ſed uitium nunq̃ dicetur naturale ſecũdũ naturã formæ.

Angeli quomodo intelligant ſe uide Egid. in queſtionibus diſputatis de cognitione Angelorum, & ſecundo ſent. diſt. 5. parte ſecunda. q. 2. art. primo.

uult, q̃ quanti & quales ſunt cœleſtes ſpiritus, ſolus princeps perfectiones corū.i.ſolus Deus nouit: (& ſubdit) q̃ ipſi Angeli dicuntur proprias ignorare uirtutes; quod intelligendum eſt reſpectu Dei, quia tantum eſt clara cognitio quam habet Deus de Angelis, ut reſpectu illius cognitionis dicantur Angeli ignorare ſeipſos. Scientia ergo aſſimilat.i.ſufficit aſſimilatio ad ſcire. Sed amor transformat, quia ſi ſit pfectus amor, omnino uult eſſe amans idem, q̃ res amata: Ideo dicit Dionyſius.4.de diuinis nominibus, q̃ amor ponit rem extra ſe, & collocat ipſam in re amata. Quarto amor Diuinus facit nos de Deo gaudere. Nam quum habeat nos transformare in Deum, & facere nos Dei formes, & diuinos: conſequens eſt, q̃ faciat nos gaudere de rebus diuinis. Nam ex coniunctione, conuenientis cum conuenienti, de neceſſitate ſequitur delectatio, & gaudium: Huiuſmodi ergo amor, quo nos transformat, & conformat rebus diuinis, facit nobis diuinia eſſe delectabilia. Pondus ergo in corporibus, facit q̃ corpora tēdant ad illum locum in quo conſeruantur: ſic amor iſte diuinus, facit nos delectabiliter tēdere in Deum & eſſe in ipſo, & per conſequens quantum eſt de ſe, facit nos perſiſtere in Deo, & conſeruat nos in ipſo, quia quilibet libenter perſiſtit in actu delectabili: Et quia ſic eſt, ideo inter cætera ſigna, hoc eſt ualde magnum ſignum, q̃ homo ſit in charitate, & q̃ habeat huiuſmodi amorem, quando delectatur in rebus ſpiritualibus, & diuinis. Certitudinaliter quidem ſcire non poſſumus: Vtrum amore uel odio digni ſimus ut dicitur Eccleſiaſtes.9. ſed per ſigna ualde probabilia, ut ſi non habemus remorſum conſcientiæ: ſi libenter audimus, uerba diuina: ſi delectamur in uerbis diuinis: confidere debemus, q̃ in charitate ſumus. Quinto huiuſmodi amor charitatis facit nos in Deo quieſcere: quia mens delectata in aliquo, (ſecūdum q̃ delectatur) quieſcit in illo, & maxime, ſi delectatur in eo finaliter: quam delectationem finalem de Deo, facit in nobis diuinus amor. Erit ergo huiuſmodi ordo: q̃ huiuſmodi amor charitatis, primo incipit, ſecundo perficit, tertio ſic perfectus, facit amatorem dicere cum Paulo Cupio diſſolui, (ratione delectationis diuinæ) et eſſe cum Chriſto, ſiue eſſe in Deo, & quieſcere in ipſo. Ergo ſecundum hunc amorem, incipientes per deſiderium in Deum tendunt, perficientes ei uniuntur, perfecti quaſi omnino Dei formes, in Deum transformantur: transformati, nihil eſt eis aliud delectabile, niſi Deus, ſic autem de Deo delectati quieſunt in ipſo; Ergo ſi dubitas, qualiter debemus Deum diligere: Debemus ipſum diligere ſine modo: ut diligamus ipſum quantum potes extenſiue, & intenſiue (ut ſuperius dicebatur) ut omnia ordinate diligamus propter ipſum, quem diligēdorum ordinem ſuperius exprimebamus: Debens etiam ſic eum

diligere

Ergo alia deſcriptio amoris ē q̃dam uis tēdēs ī aliqd ſibi cōueniens q̃ dſcriptio pōt accipi ex uerbi Aug.13 cōfeſſionum cap.9.

Signū potiſſimum p qđ hō pōt cognoſcere ſe harē charitatē ē delectatio de rebus ſpūalibus đ hac materia di fuſius uide ab Egi.a.ſē. di.17.pte 1. prin.3. qōne.2.

Augu.x.de tri.ca.x.

Egilogus. Cap.xiij.

diligere,ut in eum tendamus,ut ei uniamur ut in ipſum transformemur, & delectemur in ipſo,& quieſcamus in ipſo.

Cap. XVI. *In quo oſtenditur, quomodo ex quinta laude diuinæ ſapientiæ,uidelicet:quia eſt omnibus propinqua,& proxima: ſoluitur quinta quæſtio,qualiter debemus* Deum *timere,et ei in omnibus obedire.*

E Xpeditis quatuor propoſitis quæſtionibus, & adaptatis ad quatuor laudes diuinæ ſapienliæ: Volumus *expedire quæſtionem quintam.ſ.quomodo debemus* Deum *timere & ei obedire: quam expediemus ſecundum quintam laudem diuinæ ſapientiæ.*Erat *enim quinta laus, ꝙ illa ſapientia omnibus eſt propinqua.*Nam *huiuſmodi ſapientia, dicitur ad omnia attingere à fine,uſq; ad finem, ſapientia cap. 8. dicitur ſuper oĩa diuina opera eſſe effuſa,quod non eſſet,niſi omnibus eſſet propinqua et intimæ.*Ponuntur *autem comuniter tres modi,quomodo* Deus *eſt ubiq;,& quomodo eſt propinquus & intimus omnibus:* Quia *eſt ubiq; per præſentiam omnia uidendo et cognoſcendo:per eſſentiam omnia in eſſe conſeruando:per potentiam omnibus dominando:quæ omnia poſſumus ualde congruè diuinæ ſapientiæ adaptare.* Nam Deus *per ſuam ſapientiam omnia cognoſcit, quia quæcunque ſunt nota ſapienti, ſunt ei nota per ſapiẽtiam:* Quæcunq; *ergo ſunt nota* Deo, *ſunt nota per ſapientiam* Dei: Et *ſicut* Deus *per ſapientiam ſuam omnia cognoſcit:*Sic *per eandem omnia in eſſe conſeruat.*Nam *ſapientia* Dei *dicitur eſſe cauſa rerum, &* Deus *per ſuam ſapientiam dicitur res cauſaſſe.*Vnde August. *15.&.6. de* Trinita. *cap. ulti. ait uniuerſas autem creaturas ſuas et ſpiritales,& corporales,non quia ſunt ideo nouit:ſed quia nouit ideo ſunt:ubi uult,ꝙ ſcientia & ſapientia* Dei *ſint cauſa rerum.* Hoc *idem etiam* Phyloſophi *aſſeruerũt:unde comenta. ſuper 12.met.co.39. dicit,ꝙ ſcientia* Dei *cauſat res: ſed ſcientia noſtra cauſatur à rebus.* Si *ergo* Deus *per ſuam ſcientiam,& ſapientiam cauſat res,oportet ꝙ ipſe per talẽ ſapientiam eo modo cauſat res,ſicut ipſe eſt cauſa rerum:ſed ipſe ſic eſt cauſa rerum,ꝙ eas effieit & conſeruat,ergo oportet ꝙ ipſe per ſuã ſapientiam, res in eſſe producat,& in eſſe conſeruet:* Quum *enim omnia comparẽtur ad* Deum *,ſicut artificialia ad artificem, quia ut de* Deo *dicitur ſapientiæ. 7. omnium eſt enim artifex omnem habens uirtutem, oportet ꝙ ſicut in rebus artificialibus uoluntas & ſapientia artificis eſt cauſa rerum artificialium: ſic & in* Deo,*uoluntas, & ſapientia ſua ſint cauſa omnium rerum, & ideo*

pro declaratione huius q̃onis uid Egi.*ſu p.1.ſen.diſ. 37.& 38. prin.1.q.1. et 2.ſen.di. 13.q.3.ar. 1. & 2.*

Q*uõ ſcia dei ſit cã rerũ uide* Eg. *ſup.1.ſẽ.di. 38. prin.1. q. 1. & 3. quol:bet.q. 4.et.6.quolibet.q.1.et 2.ſen.di.13 q.3.art. 2. uia.3.*

Et *co. xij. met.co.39 uult ꝙ oĩa q̃ ſunt hic ĩferius pcedũt ab una arte prĩcipali q̃ ẽ ipſius* Dei *et* Au *6 đ tr. ca.ult.uide* Eg.*1.ſẽ.di. 6. prin. 2. q.1. & diſ. 18.ſn.i.q: 3.ad pmũ.*

dicitur in. 6. met. ꝙ in diffinitione artificiati ponitur uoluntas, & artificiatum eſt uolitum, quia ars non progreditur in opus niſi per imperium uoluntatis: Agens enim ſecundum artem eſt agens à propoſito, inde eſt, ꝙ cauſæ rerum dicuntur, dicere Dei, quod pertinet ad ſapiētiam, iuxta illud, ipſe dixit & facta ſunt: & uelle Dei, quod pertinet ad uoluntatem, iuxta illud: omnia quæcunq; uoluit fecit, quod ſic eſt intelligendum, ꝙ in arte, & in ſapientia, artificis relucent ſimilitudines, exemplaria rationes, & Ideæ omniū artificialium. quæ rationes & Ideæ ſunt ſcientiæ, & productiuæ rerum: ſola ergo uoluntas artificis non poſſet producere res, quia in uoluntate artificis (ut uoluntas eſt) non ſunt Ideæ & rationes productiuæ rerum: ſed talia ſunt in ſapientia, & in intellectu, ideo uoluntas artificis mediante ſapientia, & intellectu progreditur in productionem rerum artificialium: ſicut enim, ſi manus debent imprimere formam ſigilli in ceram, quia in ipſa manu non eſt exemplar figuræ imprimendæ, oporteret ꝙ hoc ageret manus mediante ſigillo ubi eſt talis forma, propter ꝙ quantumcunque manus determinet ſigillum & moueat ad huiuſmodi impreſſionem, & quantumcunque manus poſſit dici cauſa illius formæ impreſſæ, erit tamen huiuſmodi cauſa mediante ſigillo. Dicimus. n. ꝙ à forma quæ eſt in ſigillo, eſt forma quæ eſt in cera: ſic & in propoſito, ut patet per Phyloſophū ſeptimo met. t. c. 23. à domo quæ eſt in anima, eſt domus quæ eſt in materia. Quantumcunque ergo uoluntas ædificatoris, ſit cauſa ædifitij: tamen quia in ipſa uoluntate ſecundum ꝙ huiuſmodi non eſt exemplar, & imago ædifitij conſtruendi: non poterit uoluntas eſſe huiuſmodi cauſa, niſi mediante intellectu: ſic ſuo modo, & in propoſito ſe habet. Nam diuina uoluntas eſt prima, & ſumma cauſa omnium ut dicit Auguſt. 3. de Trinit. cap. 4. Attamen hæc facit diuina uoluntas mediante diuino intellectu, & mediante diuina ſapientia, ubi ſunt rerum omnium rationes, quia omnia ſunt condita. Nam ut dicit Auguſtinus. 83. quæſtionum quæſtione de Ideis: non eſt dicendū Deum irrationabiliter omnia condidiſſe, & ait ꝙ ſi hoc rectè dici & credi non poteſt. Reſtat ut omnia ratione ſint condita, & quia non eadem ratione conditus eſt homo & equus, ſed ſingula proprijs ſunt creata rationibus, quas rationes non arbitrandum eſt eſſe niſi in mente creatoris. Diuina ergo uoluntas, uel ipſe Deus, nullius eſt cauſa, ꝙ non cauſet illud per ſuam ſapientiam: ſicut ergo Deus eſt cauſa rerum, ſic cauſabit eas per ſapientiam ſuam: Et quia Deus eſt cauſa rerum producens, & conſeruans. Nil conuenientius quàm per ſapientiā ſuam, res non ſolum in eſſe producat: ſed etiam in eſſe conſeruat, imaginabimur enim quòd & multo amplius, ac

ps. 32. b.
ps. 113.

volūtas ut uolūtas uō eſt cā ꝓductiua rerū ſed rōes & ideæ q̄ sūt in ſapiā & in ītellectu uide 2. ſen. di. 13 q. 3. ar. 1. & 2. uia. 3.

Quō ī deo ſint rōnes oīum rerū uide pg. 2. sē. di. 1. pte 1. q. 3. ar. 3 et di. 13 q. 3. art. 1. & di. 27 prī. 1. q. 1 uia. 2 et ī qōibus diſputatis de. 1. prī. q. 2. uia. 1. et q. 3 uia. 2.

etiãm efficatius ſicut à forma ſigilli tanquàm ab exẽplari cauſa eſt forma in materia aliqua: ſic ab exemplaribus rerum in mente Dei, ſunt res in propria natura, & imaginabimur ꝗ res ſunt magis fluxibiles ad retinendum ſine præſentia Dei impreſſionem factam à Deo, uel naturam eis impreſſam ab exemplaribus diuinis q̃ ſit Aqua fluxibilis ad retinendum formam ſigilli: ſicut ergo ſemper oportet eſſe ſigillum præſens ipſi Aquæ, ut conſeruetur in forma à ſigillo impreſſa: ſic ſemper oportet Deum, uel diuinam ſapientiam, uel exemplaria rerum exiſtentia in illa ſapientia, eſſe præſentia rebus ad hoc ꝗ conſeruentur in eis naturæ impreſſæ ab exemplaribus illis. Deus ergo per ſapientiam ſuam (ut ſupra diximus) eſt omnia proſpicitiens & omnia producens, & conſeruans: Eſt etiam per huiuſmodi ſapientiam omnibus dominans. Nam dominari potiſſimè attribuitur ſapienti, iuxta illud prouerbiorum. 17. ſeruus ſapiens dominabitur filijs ſtultis. His itaque tribus modis; uidelicet omnia conſpitiendo, omnibus dominando, omnia producendo & conſeruando eſt Deus ubiq; per ſapientiam ſuam: ſed quarto modo eſt in bonis & ſanctis uiris eis gratiam & dona largiẽdo, & eſt quinto modo in malis iuxta ſua opera in eis iuſtitiam exercendo, uel paratus iuſtitiam exercere: Ex quibus quinque, habentur quinque, propter quæ quis potiſſimè timet, & potiſſimè obedit Domino ſuo. Nam ꝗ quis Dominum ſuum non timeat, uel ei in ſuis mandatis non obediat, quantum ad præſens ſpectat, ex quinque poteſt contingere. Primo ſi non credat illum Dominum omnia conſpicere: Secundo ſi non credat ipſum omnibus dominari: Tertio ſi non credit ipſum dominari faciliter. Nam ſi quis crederet Dominum ſuum omnia ſcire, & eum ubiq; dominari, tamen ſi opinaretur eum non dominari faciliter, poſſet intra ſe dicere ꝗ ſecure poſſet fore facere contra dominum illum, quia etiam ſi talis Deus poteſt ubiq; dominari, & ubiq; ſua iuditia exercere, quum difficile eſt ei hoc facere, ꝗ ſuum delictum remanere poterit impunitum. Quarto, quis aliquando non obedit domino ſi credat ipſum non eſſe gratioſum & liberalem: Dicunt enim homines, quare ſeruiemus tali Domino, nihil præmij conſequemus ab illo: ſed quia homines libenter uolunt gratias & retributiones, & multum timent perdere eas libenter ſeruiũt Domino, et timent offendere eum quem ſciunt eſſe liberalẽ, & gratioſum. Quinto aliquis poteſt eſſe non ſollicitus ad obediendum Domino, & ad timendum eum, ſi credat ipſum non punire mala, uel non infligere pœnas, iuxta delinquentium delicta. Cùm ergo Deus per ſapientiam ſuam omnia proſpiciat, omnibus dominetur, & omnibus dominetur faciliter, quia per illam ſapientiam ſic dominatur, quòd

Deus eſt in uiris ſãctis ꝑ opa recreationis, & ꝑ gratiã adoptionis.

iuxta illud Petri Mat. 19. ecce nos

omnia conſeruat, itaq; ſtatim periret res, ſi ſolum ſe ſubtraheret: Omnia igitur ualde ſubſunt dominio eius, quum ad momentum ſine ipſo eſſe non poſſunt. Quarto Deus per ſapientiam ſuam eſt præſens omnibus bonis & iuſtis, dandò eis ſuam gratiam, & ſua dona: Et quinto eſt præſens omnibus malis in eis ſuam exercẽdo iuſtitiam, uel paratus ſuo tempore iuſtitiam exercere: propter q; patet qualiter debemus obedire, qualiter debemus eum timere. Debemus enim hoc facere tanq̃ ei, cui nullum ſcelus noſtrum poteſt eſſe ignotum, tanquàm ei ſub cuius dominio cuncta ſunt poſita, qui omnibus faciliter dominatur, & ad ſuum nutum omnia fiunt, tanquàm ei ſub quo nullum bonum irremuneratum, & nullum malum relinquitur impunitum.

reli:quimus oĩa & ſecuti ſumus te q̃d ergo erit nobis et pſ.118. ĩcli naui cor meũ ad faciendas iuſtificatiões tuas pp retributionẽ.

Cap. XVII. In quo oſtenditur quomodo ex ſexta laude diuinæ ſapientiæ, q; omnia in omnibus operatur & omnimode fœcunda ſoluitur ſexta quæſtio, qualiter pro beneficijs ſuſceptis debemus Deo gratias agere.

His itaq; peractis, uolumus de ſexta laude diuinæ ſapientiæ agere, uidelicet, de eius fœcunditate: q; ſic fœcunda eſt, q; omnia in omnibus operatur. Ideo dicebat pſalmus. 44. DICO EGO OPERA MEA REGI quaſi dicat opera mea, operatus eſt in me REX, uel operatus eſt in me Deus: Ideo ego dico .i. recognoſco, & confiteor, ea ſibi tanquàm opera ſua, magis quàm mea: Ex hac autem laude diuinæ ſapientiæ q; ſic fœcunda eſt, q; omnia in omnibus operatur: poſſumus ſoluere quæſtionem ſextam qualiter pro ſuſceptis benefitijs debemus Deo gratias agere. Ponuntur autem à Dyoniſio in libro de diuinis nominibus cap. 8. & Damaſceno ſecundo libro ſent. cap. 23. tria eſſe in omnibus rebus, ſubſtantia. Virtus, & operatio; ſecundum quæ tria, poſſumus tangere quinque, quæ diuina ſapientia propter ſuam fœcunditatem operatur in omnibus rebus. Nam ipſe Deus, per ſuam ſapientiam omnibus rebus dat ſubſtantiam, uirtutem, & operationem, & omnia conſeruat in ſua ſubſtantia, & uirtute, & etiam in ſua operatione. Largitur enim Deus per ſuam ſapientiam omnibus rebus ſubſtantiam, & naturam. Nam ut probat Dyoniſius in. 4. de diuinis nominibus. Binarius non habet rationem principij, ſed unitas: Ideo quibuſcunq; duobus demoſtratis ſecundum ipſum; vel unum cauſatur ab alio, uel ambo,

Ad maiorẽ dclarõnem eorũ q̃ hic dñr uide E gi. 2. ſen. d. 35 q. 2. arti. primo. 1. rõ pbãs deũ eẽ cãm oĩs nãæ ſumitur ex eo q; dus nõ ẽ qd cãtũ de hoc uide E gi. ĩ qõibus diſputatis de 1. prin. q. i. et 2. ſẽ. di. 1. parte

à tertio, illud ergo quod à nullo cauſatum eſt, conſequens eſt, ꝙ ſit omnium cauſa: Quia ſi aliquod eſſet non cauſatum ab eo, tunc illa duo ſic ſe haberet, ꝙ unum non eſſet cauſatum ab alio, nec ambo eſſent cauſata à tertio. Nam quum ponatur alterum illorum non cauſatum, non poterunt ambo illa eſſe cauſata ab aliquo, eo ergo ipſo, ꝙ Deus non eſt cauſatus ab alio, conſequens eſt, ꝙ omnia ſint cauſata ab ipſo, ut nulla ſit natura, quæ ſubterfugere poſſit cauſalitatem eius: Et non ſolum ex eo ꝙ competit Deo negatiue, ut quia non eſt quod cauſatum, poſſumus ipſum oſtendere eſſe omnium cauſa: ſed ēt poſſumus hoc idem concludere ex eo ꝙ competit Deo poſitiue: ut quia eſt ipſum eſſe: & quia ſummè habet eſſe, ex hoc omnia produxit in eſſe: & nulla eſt natura, quæ non ſit ab eo producta: Dicemus enim cum Phyloſopho in 2. met. t. c. 4. ꝙ illud quod eſt maximè tale, eſt cauſa omnium aliorum: ut maximè calidum eſt cauſa omnium calidorum: ſic illud quod eſt ſummè ens, eſt cauſa omnium entium. Nam ſicut uidemus in alijs perfectionibus: ſic arbitrari poſſumus in ipſo eſſe, ut ſi calor eſt quædam perfectio, calor qui eſt in materia non habet omnem rationem caloris: quia limitatur iuxta capacitatem recipientis: ſed ſi eſſet calor ſeparatus, haberet omnem rationem caloris; ſic eſſe in materia, non habet omnem rationem eſſendi: ſed in ipſo eſſe ſeparato eſt omnis ratio entitatis. Nihil ergo ꝙ habet in ſe materiā, uel aliquod materiale eſt ſummè ens. Deus itaq; qui eſt ipſum eſſe ſeparatum, eſt ſummè ens, & habet in ſe omne eſſe, & eſt cauſa omnium ꝙ habeant eſſe: Naturæ ergo creatæ, quia hoc modo productæ ſunt, inquantum comunicatum eſt eis eſſe, quum omne tale eſſe ſit cauſatum à primo eſſe, & ab ipſo Deo qui ſummè eſt: conſequens eſt ꝙ ipſe ſit cauſa omnium naturarum: Et hæc eſt uia Aug. 12. de ciui. dei cap. 5. ubi ait, ꝙ Deus qui ſummè eſt, ab eo facta eſt omnium eſſentia quæ non ſummè eſt: Et comenta. exponens illud Phyloſophi 2. met. com. 4. ꝙ id quod eſt maxime tale eſt cauſa omnium aliorum, ait, ꝙ unum eſt per ſe ens, & per ſe uerum: omnia autem alia ſunt entia, & uera per eſſe, & ueritatem eius: Ab ipſo itaque Deo eſt omnis natura, ab eo etiam eſt omnis uirtus, probatur n. in lib. de cauſis, ꝓpoſitione 20. in 3. parte principalis comenti, ꝙ Deus in ſua actione non indiget alio continuatore, omnis enim alia natura, & quæcunque alia ſubſtantia, continuatore indiget, ad hoc ut agat, quia nihil creatum immediate per ſuam ſubſtantiam agit formæ enim ſubſtantiales, (ut probat comentator. 7. met.) comento. 31. non ſunt immediatum principium actionum ſuarum: ſed oportet ꝙ ſubſtantijs, & naturis creatis ſuperaddatur eis uirtus, quæ ſit immediatum actionis principium. Cùm ergo res creata agit, ut per actionem

1.q.2.ar.3 uia.3. 2. rō ſumitur ex eo ꝙ Deos cōpetit omne eē hāc rōnem uide ab eg. q.2.d 1.p̄n. uia.2.et 2. ſen.di.1.pte 1.q.2 ar.3 et 1.ſen.di. 8.pte.1.p̄n. 1.q.1.et 2. et parte.2. pri.2.q.2. eſſe ꝙ recipitur ĩ mã nō hẽt oẽm rōnẽ eẽndi qa limitatur ſcd̄um capacitatẽ recipientis uide egi.5. quolibet.q. 1.et in qōibus diſputatis de.1. prin.q.3 et q.1.de menſura angelorũ in rōne.4.&.2. ſen.diſ.34. q.2.ar.1.

uniatur rei actę, indiget continuatione.i. indiget aliqua uirtute ſuperaddita, quæ continuet agens cum patiente, quia Agens creatum non agit per ſuam ſubſtantiam, Ideo non poteſt ſic ſe continuare paſſo, nec poteſt in actionem progredi, ſed oportet ꝙ hoc faciat per aliquam uirtutem ſuperadditam ſuæ naturæ. Nihil ergo creatũ eſt ſua uirtus: ſed eſt participans uirtutem. Deus autem qui immediate agit per ſuam ſubſtantiam, & qui non indiget aliquo ſuperaddito ad agendum, oportet ꝙ ſit ſua uirtus, & ꝙ non ſit participans uirtutem. Quum ergo eſſe quod eſt eſſentialiter tale: ſit cauſa omnium aliorum quæ ſunt per participationem: conſequens eſt. ꝙ Deus non ſolum ſit ſummè ens ſit cauſa omnium ſubſtantiarum, ſed tanq̃ id quod eſt eſſentialiter ſua uirtus, ſit cauſa omnium uirtutum. Vnde & in libro de cauſis, uirtus diuina dicitur eſſe uirtus uirtutum: propter ꝙ in.16. propoſitione dicti libri ſcribitur, ꝙ omnes uirtutes pendentes ſunt per infinitum primum, quod eſt uirtus uirtutum. Diuina itaq; ſapientia ſic eſt fœcunda in rebus, ꝙ eſt cauſa in eis omnium naturarum, omnium uirtutum, & etiam omnium operationum. Nam operatio in rebus ſemper dependet ab eo quod eſt primum operans: ſicut omnis motus hic inferius ſecundum naturæ curſum quem uidemus, dependet à primo motu, itaq; ſi ceſſaret primus motus, (niſi Deus inmutaret hunc ordinem quem indidit rebus) ceſſaret & omnis alius motus. Vnde Philoſophus. 8. Phyſi.t.c. primo, appellauit motum primum uitam in entibus, quia (ſecundum com.) Ille motus primus reſpectu omnium aliorum mobilium ſe habet quaſi uita, quia ſuo modo ſe habet ſicut anima in rebus uiuis. Nam ſicut motus uitæ in rebus uiuis fit ab anima itaq; ſeparata anima, nullus motus uitæ remanet in corporibus: ſic ſuo modo omnis motus ſimpliciter in oĩbus aliis rebus mobilibus fit à primo motu, itaq; ceſſante illo motu ceſſaret omnis alius motus. Ita igitur quia Deus eſt primum operans, eſt cauſa omnium aliarum operationum, & eius eſt efficere omnia alia opera, ideo dicebat Dominus in Euangelio, ſine me nihil poteſtis facere, Io. 15. & Iſaia. 26. ſcribitur, omnia.n. opera noſtra operatus eſt in nobis Dominus Deus noſter. Quarto tanta eſt fœcunditas diuinæ ſapientiæ, ꝙ non ſolum omnibus dat, ſubſtantiam uirtutem, & operationem, ſed omnia conſeruat in ſua ſubſtantia, & in ſua uirtute, unde Augu. in libro confeſſionum ait, ꝙ ſine eo eſſe uolebat, ſine quo eſſe non poterat. propter ꝙ omnes ſubſtantiæ conſeruantur à Deo, in ſuo eſſe: ſic etiam conſeruantur omnes uirtutes: alioquin, non eſſet Deus uirtutum. Quintò, tanta eſt fœcunditas diuinæ ſapientiæ, ꝙ non ſolum eius eſt creare omnia opera aliorum, ſed eius eſt omnia conſeruare in ſuis operibus. Diſtinguentes hanc

Tertiũ qđ operatur in creaturis diuina uirtus ē opo. & com. 12 met. co. 18 inquit ꝙ natura nõ tē dit niſi rememorata à ſuperioribus cauſis q̃ sũt deus & intelligẽtiæ unde Egid. 2. ſen. di. 43. prin. 2 q. 1.

conſeruationem, à conſeruatione ſubſtantiæ, & uirtutis ipſam autem conſeruationem ſubſtantiæ, & uirtutis non diſtinximus ab inuicem, quia & ſubſtantia, & uirtus creaturarum ſunt de genere permanentium, operatio autem creaturarum poteſt eſſe de genere ſucceſſiuorum et maximè ſi illa operatio, uel illa actio ſit fundata in motu, ſecundum quem modum loquitur de actione ille auctor: 6. principiorum in cap. 3. de actione qui ait Quod omnis actio in motu fundatur, cùm ergo aliud ſit eſſe ſucceſſiuorũ, & aliud ſit eſſe permanentium, quia ſucceſſiuorum eſſe, eſt in ordine partium, non in ſimultate partium. Nam quum totus motus factus eſt, nullus ulterius motus eſt, ꝙ innuit Aug. 11. confeſſionum ca. 13. ubi uult ꝙ quia noſtri anni tranſeunt, ideo iſti anni tunc omnes erunt, quum omnes non erunt: Non eſt ergo eſſe ſucceſſiuorum in ſimultate partium: uel in complectione partium, uel in eſſe totum: ſed in ordine partis ad partem, ut tam diu durant ſucceſſiua, q̄ diu pars ſuccedit parti: ut quum totum ſucceſſiuum factum eſt, non amplius eſt. Permaneus autem, econtra: non eſt propriè, niſi quum totum eſt: Et quia aliud eſt eſse ſucceſſiuorum, & permanentium: oportet nos aliter loqui de conſeruatione in eſſe unius, & alterius, propter ꝙ per ſe mẽtionem fecimus de conſeruatione rerum in operibus ſuis diſtinguentes hanc conſeruationem, à conſeruatione rerum in ſuis ſubſtantijs, & uirtutibus. Deus autem non ſolum dat rebus ꝙ operentur: Sed etiam dat eis ꝙ conſeruentur in operibus ſuis. Ideo Auguſt. 9. ſuper Geneſin, cap. 15. dicit ꝙ ſi Deus ſubtraheret occultam ſuam operationem extincta remaneret operatio naturæ. Innuens ex hoc, ꝙ operatio aliorum agentium non poteſt durare, nec conſeruari in eſſe ſine operatione Dei. Ex hac ergo fœcunditate diuinæ ſapientiæ, quia ita fœcunda eſt, ꝙ opatur in nobis ſubſtantiã, uirtutẽ, et operationẽ, et quia conſeruat nos in noſtra ſubſtantia & uirtute, & etiam in noſtra operatione, apparere poteſt qualiter debemus Deo refferre gratias de beneficijs ſuſceptis. Nam ſolus Deus eſt diues per ſeipſum ut dicitur in libro de cauſis propoſitione. 21. Nos autem ſumus diuites ex mutuatis, inquantum. ſ. Deus uult nobis mutuare, & nos participes facere de bonitatibus ſuis. Nihil ergo habemus quod non acceperimus. Ideo Deo tanq̃ mutuanti, & præſtanti nobis omnia bona, ſubſtantiam uidelicet, uirtutem, & operationem, et conſeruanti nos in talibus bonis debemus in omnibus gratias agere, iuxta illud prima ad Theſſalo. 5. In omnibus gratias agite. Aduertendum autem ꝙ licet ſupra quum agebamus, qualiter debemus timere Deum, & obedire ſibi, aliqua tangeremus de conſeruatione rerum per diuinam ſapientiam: Et hic aliqua de hoc tetigerimus, non debet hoc inconueniens exiſtimari, ſi ex

Quarto qđ opatur ĩ rebus diuina ſapiẽ eſt ꝙ res creatas et uirtutes in eẽ cõſeruat uide Egi. in expõne pmæ ptis co. 3. ppõnis & 4. quolibet q. 14. et. 5. quolibet. q. 12.

Quintũ qđ facit diuina uirtus ẽ ꝙ cõſeruat opones rerũ uide Egi. 6 quolibet q. 2.

Cap. 16.

uno & eodem multipliciter in Deum ferrimur, ut quia Deus conſeruat nos in eſſe debemus eum ex hoc timere, & debemus ſibi gratias agere.

Cap. XVIII. In quo oſtenditur quomodo ex ſeptima laude diuinæ ſapientiæ, quia illa ſapientia eſt ſic efficax, et uirtuoſa, ſoluitur ſeptima quæſtio, quomō eſt Deo in omnibus ſeruiendum.

Vltimo uidendum eſt de ſeptima laude diuinæ ſapientiæ, per quam ſoluemus ſeptimam quæſtionem. Qualiter debeamus Deo ſeruire. Non enim eſt idem omnino, eſſe fœcundum, & efficax. ſed Fœcunditas magis ſonat in multitudine productorum. Efficatia uero in uelocitate & habilitate producendi. Cùm enim illa diuina ſapientia ſit tantæ efficatiæ, q̃ omnia bona ab ea ſimus ſortiti, ſecundum omnia debemus ſibi ſeruire. Nam & omnia nobis Deus, ſecundum ordinem ſuæ ſapientiæ dedit, & in omnibus fuit efficax ad dandum. Et ideo ſecundum omnia debemus ſibi efficaciter ſeruire. Omnia autem noſtra, in tres partes diſtinguntur. ſ. in animam, corpus, & res exteriores. Animam quidem ſiue animæ potentias in tres partes ſimiliter poſſumus diuidere, in Intellectum, volũtatem, & in potentias inferiores quæ ſunt potentiæ organicæ. Deo ergo ſic debemus ſeruire ut omnia iſta quinq; ordinemus ad ipſum, & ad obſequium eius, & ad honorem, & reuerentiam ipſius, uidelicet, Intellectum, uoluntatem, uirtutes organicas, ſiue corporales. Ipſum corpus, & ipſas res exteriores debemus ei in obſequium, & in honorem et reuerentiam eius efficaciter ordinare, noſtram mentem, ſiue intellectum aſſiduè de ipſo meditando Ideo dicitur Deuterono. 6. uerba q̃ ego præcipio tibi hodie in corde tuo erũt, & enarrabis ea filijs tuis & meditaberis ſedens in domo tua & .ij. ſcribitur Ponite hæc uerba mea in cordibus ueſtris, & in animis ueſtris, & ſuſpendite ea in omnibus, & inter oculos ueſtros collocate docete filios ueſtros, ut illa mediten tur. Sic. n. cor noſtrum, & intellectum, & mentem debemus ordinare in obſequium Dei, ut ſemper meditemus de eo ut non conſentiamus peccato, & ne prætermittamus præcepta Dei. (iuxta illud quod dicebat Tobias filio ſuo cap. 4.) omnibus autem diebus uitæ tuæ, in mente habeto Deum: & caue ne aliquando peccato conſentias, & prætermittas præcepta Dei: ſecundo debemus ſeruire Deo, non ſolum in obſequium Dei, ordinando mentem, & intellectum, aſſiduè meditando de ipſo: ſed etiam ſic debemus ordinare uoluntatem

Ad maiorē dilucidationē huius q̄ſtionis uid Egi. 4. quolibet. q. 14. Quō aīa et eius pōtæ ſint idē uel nō u đ Egi. 1. ſen di. 3. pte 2. ƥn. 3 ar. 2. & 3. quolibet q. x. et īfra et in 1. lib. de regimine prin. pte 2. cap. 1.

tatem & affectum habendo deuotionem in ipſo, ut oremus, & pſallamus Deo: & in laudem eius moueamur, non ſolum mente. i. intellectu: ſed etiam ſpiritu. i. ſpirituali deuotione, & uolũtate, & affectu (iuxta illud prima cor. 14.) orabo ſpiritu: orabo, & mente: pſallam ſpiritu: pſallam, & mẽte, quæ duo cõnexa ſunt. Nam ſi diligimus, & deuotionem habemus in lege Dei: oportet ꝙ meditemur de ea. Immo in hoc maximè exprimitur, & inſinuatur dilectio noſtra & deuotio ad Deum, & ad legem Domini, quando tota die. i. aſſidue meditemur de eo (iuxta illud pſalmi. 118.) Quomodo dilexi legem tuam Domine, tota die mediatio mea eſt. Tertio debemus ſeruire Deo, ordinando in obſequium eius, uires animæ inferiores: & uirtutes corporales, quæ poßunt dici membra noſtra, quia ſunt perfectiones membrorum, & perfectiones organorum (iuxta illud Apoſtoli ad Rom. 6.) humanum dico, propter infirmitatem carnis ueſtræ: ſicut. n. exhibuiſtis membra ueſtra, ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem. Ita nunc exhibete membra ueſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctiſicationem; condeſcendit. n. Apoſtolus in infirmitati noſtræ. Nam quum poßet præcipere, ꝙ lõge amplius, membra noſtra. i. uirtutes noſtras organicas, et uires animæ inferiores, et etiam omnia noſtra ordinaremus ad iuſtitiam: q̃ ordinauerimus ad iniquitatem: quia longe amplius debemus ſeruire Deo, q̃ ſeruiremus mundo. Ipſe tamen Apoſtolus humanè ſe uolens habere ad nos, cõdeſcendit infirmitati noſtræ, & mandat ꝙ conuerſis ad Deum ſeruiamus Deo, & iuſtitiæ: ſicut quando eramus auerſi ſeruiebamus iniquitati. Quarto debemus in obſequium Dei ordinare corpus noſtrum, Ipſum adorando, genuflexiones, & inclinationes, & reuerentias etiam corporales ei exhibendo. Nam ſicut habemus à Deo non ſolum animam: ſed etiam corpus: Sic ad obſequium eius utrunq; ordinare debemus. Ad hoc autem ſeruitium reducitur omnis maceratio corporis, & quicquid in corpore noſtrò facimus pro Deo, quia totum eſt ad obſequium Dei. Ideo dicitur Apoca. 14. Timete Dominum, & date illi honorem (& ſequitur) adorate eum qui fecit Cœlum & Terrã, Mare & omnia quæ in eis ſunt. Quinto debemus ordinare in obſequium Dei ipſas res exteriores (ſi quas habemus.) Nam ſicut animam & corpus habemus à Deo; ſic ab ipſo habemus res exteriores. Ideo ſcribitur Prouer. 3. Honora Deũ de tua ſubſtantia, & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus: et implebũtur horrea tua ſaturitate & uino, Torcularia redundabunt: Vbi innuitur ꝙ quum à Deo habeamus iſta temporalia, bene utimur eis, ordinando ea in obſequium Dei, & in pauperes diſtribuendo ea: quod faciendo, Deus multiplicabit nobis ea. Ad hoc autem obſequium, reducuntur omnes oblationes

dilectio noſtra erga deũ maxime exprimitur p aſſiduam meditationem præceptorum.

Deo dixit apoſtolus (humanũ dico) qa hæc mũdũ ẽ pfecta sđ quodãmõ adulta iuſtitia, plena.n iuſtitia plus exigit ẽt plus ǭdm ſuit ſi illi ferre potuiſſent.

Nõ n. bonorũ exteriorũ et ipaliũ ſumus poſſeſſores ſed tanũ diſpẽſatorẽs quoniã domini ẽ terra & plenitudo eius.

quas facimus in Eccleſia; Et quæcunque temporalia in Dei obſequium ordinamus, nec ſunt peioris conditionis promittentes paupertatem, non ualentes huiuſmodi oblationes facere, nec temporalia conferre, non habentes aliquid proprium nec ſubſtantiam, de qua hoc posſint adimplere, quia promittentes paupertatem (ſi hoc faciũt diuino ſpiritu ducti, & ſi ſunt pauperes ſpũ) plus offerũt Deo de tpalibus, q̃ aliquis alius offerat: qa offerũt ei nõ ſolum quæ habent: ſed etiam quæ poſſunt habere, ut magis ſeruitio Dei uacare ualeant. Sic totum Deo offerunt, ut de cætero non liceat eis aliquid proprium poßidere: Quum ergo quæritur qualiter debemus Deo ſeruire, dicemus, q. ſecundum omnia noſtra debemus ſibi famulari. Debemus enim ei famulari ſecundum intellectum, de ipſo aſſidue meditando, & ſecundum affectum, ad ipſum ſine intermisſione deuotionem habendo, ſecundum uires inferiores animæ, eas in Dei obſequium ordinando, ſecundũ corpus noſtrum, corporales ad orationes, & genuflexiones, et inclinationes pro eo faciendo, & macerationes in ipſo noſtro corpore pro ipſo tollerãdo. Debemus etiã ei ſeruire de propria ſubſtantia ſi. n. habemus ipſam (pro ut facultas ſe offert) in oblationes eccleſiarum, & ſubuentiones pauperũ ordinando. Et in hoc imponatur finis huic tractatui: quem intitulari uolumus (DE LAVDIBVS DIVINAE SAPIENTIAE:) quia ſecundum præasſignatas cauſas de diuina ſapientia: omnia à uobis poſtulata, effectui demandauimus: Et ſoluimus uobis, omnes propoſitas quæſtiones. Quod quia, ſine te Dñe Ieſu Chriſte fieri non poterat, Tibi ſit honor, & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen.

Nõ minoris meriti digni ſunt non ualentes ſoluere eleemoſinã ob paupta tis uotũ immo maioris ſi recte ſe uouerũt, q̃ ãplas eleemõſinas tribuendo.

Epilogus.

Deprecatio.

FINIS.

Explicit tractatus de laudibus diuinæ ſapientiæ Domini Aegidij Romani Columnæ Archipreſulis Bituricenſis, & ſacræ Theologiæ doctoris fundatisſimi ordinis Sancti Auguſtini, per F. Zachariam Mediolanenſem emendatus et ſuæ priſtine integritati reſtitutus, et nunc primo in lucem editus.

ERRATA.

Cap.I.fo.2.li.19.ubi legitur,uerum ex eo eſt q̃ etiam,lege ex eo q̃ etiam, Cap.2.fo.3.li.7.ubi legitur quo,lege quod,& ibidem in margine ubi legitur uerbo noſtro in prologo lege uide Egid.*in prologo:Cap.4 fo.8.ubi legitur reuerentian lege reuerentiam,Cap.6 fo.12.li.36.ubi legitur ſpeciem lege ſpem,fo.xiij.li.21.ubi legitur firmitates lege infirmitates,ibidem li.30 ubi legitur ominibus lege omnibus,& fo.xiiij.li.x.ubi legitur penetra lege penetrat,in titulo Cap.8.ubi legitur oſtendit lege oſtenditur,& ibidem lin. 7.ubi legitur diſtruit lege deſtruit & ibidem li.xviij.ubi legitur perfectio as lege perfectiones,Cap.9.fo.xix.li.22.ubi legitur decimũ lege decimam, ibidem fo.xx.li.3.ubi legitur diuiduunt lege diuidunt.Cap.x.fo.xx.lin.ix. ubi legitur profectė lege perfectė.Cap.xi.fo.22.li.4.ubi legitur conectuntur lege conuertuntur ibidem li.xx.ubi legitur factuum lege fatuum,ibidem fo.xxiij.li.xix.ubi legitur ni lege in.& in Cap.xv.li.3.ubi legitur copora lege corpora & ibidem fo.xxxij.li.xij.ubi legitur quo lege qui,& ibidem lin.4.ubi legitur quieſunt lege quieſcunt,& ibidem li.ult.ubi legitur debens lege debemus.Cap.xvi.fo.33.li.7.ubi legitur intimæ lege intima,& fo.34. li xxvij.ubi legitur quia lege quibus,in aliquibus exemplaribus,Cap.xvij. fo.37.li.xxiij.ubi legitur coommunicatum & eis,lege eſt eis.& ſi qua alia ſunt,remittuntur iudicio Lectoris.*